

A Gyerekesély programok szakmai vezetőinek véleménye eredményekről, nehézségekről, együttműködésekről és járványról

A 2020 őszi kérdőíves kutatás legfontosabb eredményei

A tanulmánykötet az

EFOP 1.4.1-15-2016-00001 „*Integrált gyermekprogramok szakmai támogatása*”

című kiemelt projekt keretein belül készült.

2021. július

TÁRSADALMI
ESÉLYTEREMTÉSI
FŐIGAZGATÓSÁG

Magyar Máltai
Szeretetszolgálat

Társadalomtudományi
Kutatóközpont

A tanulmánykötetet a kiemelt projekt konzorciumi tagjainak

– a Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság,
a Magyar Máltai Szeretetszolgálat,
a Társadalomtudományi Kutatóközpont –
munkatársai közösen készítették el.

Szerzők:

Kiss Márta (*Társadalomtudományi Kutatóközpont*)

Panyik Barbara (*Magyar Máltai Szeretetszolgálat*)

Perpék Éva (*Társadalomtudományi Kutatóközpont*)

Tóth Alexandra (*Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság*)

A tanulmánykötet alapjául szolgáló kérdőíves adatgyűjtés és kutatás a Magyar Máltai Szeretetszolgálat vezetésével, valamint a Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság és a Társadalomtudományi Kutatóközpont közreműködésével valósult meg.

A tanulmánykötet szerkesztését a Magyar Máltai Szeretetszolgálat végezte.

Tartalom

Vezetői összefoglaló	1
Bevezetés	3
A tanulmánykötet célja.....	5
A tanulmánykötetben bemutatásra kerülő kérdőív célja, indokoltsága	5
Módszertani keretek	5
Feldolgozási és értelmezési korlátok.....	6
I. fejezet: A járási Gyerekesély projektek legfontosabb jellemzői.....	7
1. A projektek általános bemutatása.....	7
2. Tevékenységek megvalósulásának fontosabb jellemzői	11
3. Problémák, nehézségek a szakmai megvalósítás során	15
4. A koronavírusjárvány hatása a járási projektekre	17
5. További témák és eredmények	18
II. fejezet: A projektek eredményeinek és céljainak megítélése, célcsoport bevonása.....	19
1. A projektek eddig elért legfontosabb eredményei a szakmai vezetők szerint	19
2. A járási projektek céljai a szakmai vezetők szerint.....	22
3. Célcsoportok bevonásával kapcsolatos tapasztalatok, nehézségek	24
III. fejezet: Szakmai együttműködések tapasztalatai, kulcsszereplők és önkéntesek bevonása ..	28
1. Szakmai együttműködések tapasztalatai más projektekkel	28
2. Szakmai együttműködések a család- és gyermekjóléti központokkal és szolgálatokkal	32
3. A járási projektek kulcsszereplők általi támogatottsága	32
4. Együttműködés más helyi szervezetekkel a járvány időszakában.....	34
5. Önkéntesek bevonása	34
IV. fejezet: A koronavírus járványhelyzet hatása és a projektek reagálása	36
1. A járványhelyzet általános hatásai	36
2. Feladatok és projekttevékenységek a járványidőszakban	38
3. Együttműködések a pandémia idején	42
4. A járványhelyzetre adott reakciók.....	44
V. fejezet: A járási projektek fenntarthatósága	47
1. Fenntartandó tevékenységek, fenntartási esélyek.....	47
2. A programok támogatottsága és a támogatás formái	50
3. Konkrét lépések a fenntarthatóság irányába.....	53
4. Összegzés	53
VI. fejezet: Kitekintés: a szakmai vezetők válaszain túl	55
A fenntarthatóság aktuális kérdései.....	55
Szülők megszólításával kapcsolatos kérdések.....	55
Jó gyakorlatok értelmezésének kérdése.....	56

Az Európai Uniónak a szegénység és a társadalmi kirekesztődés elleni küzdelem kiemelt feladata, így az EU célkitűzések között kiemelten jelent meg a szegénység vagy a társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek számának csökkentése, valamint az iskolai lemorzsolódás csökkentése. A gyermekszegénység visszaszorítását, és a szegény családban élő gyermekek, továbbá a tartós rászorultságban élők számának csökkentését célzó EFOP-1.4.2-16 „*Integrált térségi gyermekprogramok*” elnevezésű komplex program 2016/2017-ben indult el az ország 31 leghátrányosabb helyzetű járásában; a résztvevő járások között vannak korábbi, elődprojektben résztvevő járások, valamint vannak teljesen új belépők is. A járási programokat a helyi igényekhez és szükségletekhez igazodva alakították ki, így járásonként jelentős különbségek vannak a program keretein belül megvalósított tevékenységek között.

A járási projektek megvalósítását az EFOP-1.4.1-15 „*Integrált gyermekprogramok szakmai támogatása*” című kiemelt projekt kíséri, mely keretében a Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület és a Társadalomtudományi Kutatóközpont konzorciuma szakmai és módszertani támogatást nyújt a térségi projektek számára. A kísérő program folyamatosan nagy hangsúlyt fektet arra, hogy minél inkább megismerje a járási projektek aktuális helyzetét, sikereit és nehézségeit, ezeket az ismereteket felhasználva pedig célzott támogatást nyújtson a megvalósítók számára a minél hatékonyabb, és magasabb szakmai megvalósítás érdekében. A konzorcium tagjai minden évben közösen összeállítanak egy kérdőívet a szakmai vezetők számára, amelyből a legfontosabb kérdésekben tudnak tájékozódni, valamint a projektmegvalósítás aktuális nehézségeire és kihívásaira próbálnak meg válaszokat adni a járások számára is.

A kérdőív tapasztalatai alapján minden évben lehetőségünk van **a legfontosabb általános jellemzőket** összesíteni és bemutatni a 31 megvalósító projektről, így teljes képet kaphatunk a projektben dolgozókról, a programokkal elért személyekről, a megvalósított programokról és a legfontosabb tevékenységekről és azok előrehaladásáról, vagy éppen elakadásáról. Az összesített válaszok alapján egyrészt a konzorcium és a felelős szakpolitikai szereplők hatékonyan tudják tervezni a támogató tevékenységeket, másrészt lehetőségünk van a megvalósuló Gyerekesély programok kiemelt területeinek a vizsgálatára és értékelésére is. A jelenlegi tanulmánykötet az általános projektjellemzőkön és projekt tapasztalatokon túl több kiemelt témával is foglalkozik, amely tanulságai és eredményei hasznosíthatóak a Gyerekesély programban résztvevő járásokon túl, és hasznosíthatóak más, felzárkóztatást segítő és támogató programok dolgozói és támogatói számára egyaránt.

A jelenlegi tanulmánykötetben kiemelt figyelmet fordítottunk a **projektek céljainak és eredményeinek** értelmezésére, az eredményesség legfontosabb szempontjainak értékelésére. Ezek vizsgálatok fontosnak tartottuk a különböző célcsoportokra vonatkozó információk

össze gyűjtését, valamint a **célcsoportok bevonásával** és megszólításával kapcsolatos tapasztalatok és nehézségek összegzését a 31 járás tapasztalatai alapján.

Szintén nagy hangsúlyt fektettünk a Gyerekesély projektek megvalósítóinak a legfontosabb **szakmai együttműködéseinek** megismerésére és bemutatására. A rendelkezésre álló adatok alapján kiemelten a család- és gyermekjóléti központokkal és szolgálatokkal történő kapcsolódásokat körbe, valamint a járási projektek kulcsszereplők általi támogatását és az önkéntesek bevonásának lehetőségeit és tapasztalatait mutatjuk be röviden.

A projektek és egyes tevékenységek **fenntarthatóságának** vizsgálata egyre inkább előtérbe kerül a projektek zárásához közeledve, egyre fontosabb látni, hogy mely programelemek fenntartására milyen lehetőség van, milyen konkrét lépések történtek már a legfontosabb programelemek megtartására, projekt zárását követően történő fenntartására. A témához kapcsolódva kiemeljük, hogy mely tevékenységeket tartják a legfontosabbnak a szakmai vezetők, melyek fenntartása lenne a leginkább indokolt véleményük szerint, valamint röviden körbejárjuk, hogy ezeket hogyan, milyen esélyek mentén lehetne fenntartani a jövőben.

A kiadványban kiemelt szerepe van a **koronavírus járvány tapasztalatinak** összegzésének és bemutatásának. A világjárvány a 2020-as elterjedésével jelentősen megváltoztatta a világot minden tekintetben, gyökeresen megváltozott az életünk a mindennapi kapcsolattartástól az online oktatáson át, a segítő, támogató tevékenységek nyújtásáig egyaránt. A vírus hozta változásokra, igényekre és szükségletekre a Gyerekesély programoknak is reagálni kellett, jelentősen átalakultak a programok, a tevékenységek szinte napról napra, hétről hétre. Ezeket a tapasztalatokat is összegezzük a tanulmányban, röviden bemutatjuk, hogy a járványhelyzetnek milyen általános hatásai voltak érzékelhetőek ezekben a hátrányos helyzetű járásokban, részletesen kitérünk a feladatok és projekttevékenységek „kényszerű” átalakulására is. Fontosnak tartjuk bemutatni, hogy az egyes projektek hogyan tudtak reagálni a megváltozott környezetre, valamint azt is, hogy ezek a változások hogyan hatottak a helyi együttműködésekre.

Bár a tanulmánykötet csak a Gyerekesély projektek szakmai vezetőinek véleményét összegzi és tükrözi, reméljük, hogy az elkészített tematikus írások hasznosak és gondolatébresztőek lesznek mind a járások szakmai vezetése és megvalósítói, mind a szakmai kísérést végző szakemberek, intézmények és egyéb érdeklődők számára egyaránt.

Bevezetés

Az Európai Uniónak a szegénység és a társadalmi kirekesztődés elleni küzdelem kiemelt feladata, így az EU 2020-as célkitűzések között kiemelten jelent meg a szegénység vagy a társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek számának csökkentése, valamint az iskolai lemorzsolódás csökkentése. Illeszkedve a vonatkozó hazai és nemzetközi stratégiákhoz¹, 2016/2017-ben elindult az EFOP-1.4.2-16 „Integrált térségi gyermekprogramok” elnevezésű komplex program. A program a 31 leghátrányosabb helyzetű járásban² indult el és valósul meg jelenleg. A résztvevő járások között vannak korábbi, elődprojektben résztvevő járások, valamint vannak teljesen új belépők is. A programokat a helyi igényekhez és szükségletekhez igazodva alakították ki, így járásonként jelentős különbségek lehetnek a program keretein belül megvalósított tevékenységek között. A gyermekszegénység visszaszorítását, és a szegény családban élő gyermekek, továbbá a tartós rászorultságban élők számának csökkentését célzó komplex járási programok az alábbi 31 járásban valósulnak meg:

1. táblázat

Az EFOP-1.4.2-16 projektet megvalósító 31 járás³

Az EFOP-1.4.2-16 projektet megvalósító 31 járás		
Baktalórántházai járás	Hegyháti járás	Salgótarjáni járás
Barcsi járás	Hevesi járás	Sarkadi járás
Bátonyterenyei járás	Jánoshalmi járás	Sellyei járás
Berettyóújfalu járás	Kaposvári járás	Szécsényi járás
Cigándi járás	Kisteleki járás	Szerencsi járás
Csengeri járás	Kunhegyesi járás	Szigetvári járás
Derecskei járás	Mátészalkai járás	Szikszói járás
Edelényi járás	Mezőcsáti járás	Tiszafüredi járás
Encsi járás	Nyírbátori járás	Vásárosnaményi járás
Fehérgyarmati járás	Ózdi járás	
Gönci járás	Putnoki járás	

¹ Fontosabb stratégiai illeszkedések és kapcsolódások: *Legyen jobb a gyerekeknek!* Nemzeti Stratégia; Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia II.; EU 2020 Stratégia; 2013/112/EU „Beruházások a gyermekek érdekében: a hátrányos helyzetből való kitörés” c. Bizottsági Ajánlás; EFOP „A marginalizálódott közösségek – például romák – társadalmi-gazdasági integrációja prioritásának 1.4. Gyermekeket sújtó nélkülözés felszámolását célzó programok és szolgáltatások fejlesztése” intézkedéséhez illeszkedik.

Forrás: Pályázati kiírás, elérhető: <https://www.palyazat.gov.hu/efop-142-16-integralt-trsgei-gyermekprogramok-#>

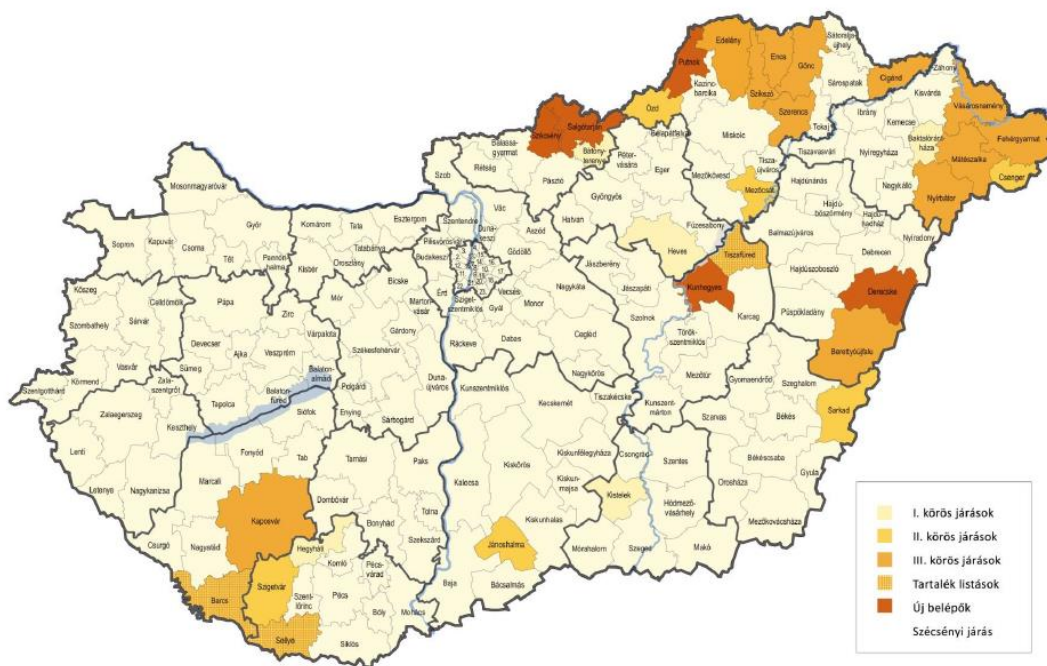
² A támogatást igénylők köre a kedvezményezett járások besorolásáról szóló 290/2014. (XII.26) Korm. Rendelet 2. számú mellékletében, a komplex mutató értéke alapján meghatározott járások közül került kiválasztásra.

³ Az EFOP-1.4.2. pályázati kiírás szerint a támogatott projektek költségei elszámolhatóságának kezdete 2016.04.22., vége pedig 2022. szeptember 30.

A program közvetlen célcsoportja a pályázati kiírás szerint a célterületen élő gyermekek és fiatalok, közülük is különösen a rászoruló (rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő) gyerekek, valamint családjuk, míg közvetett célcsoport a célterületen működő, a gyermekekkel és családjukkal foglalkozó intézmények, szolgáltatások vezetői, munkatársai, civil és egyházi szervezetek, a helyi közösségek vezetői és tagjai.

1. ábra

Az EFOP-1.4.2-16 projektet megvalósító 31 járás

Forrás: Szociális Ágazati Portál

A járási projektek megvalósítását az EFOP-1.4.1-15 „Integrált gyermekprogramok szakmai támogatása”⁴ című kiemelt projekt kíséri. A projekt keretében a Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület és a Társadalomtudományi Kutatóközpont konzorciuma szakmai és módszertani támogatást nyújt a térségi projektek számára. A kísérő program konzorciuma az EFOP 1.4.1-15 kísérőprojektjének megvalósítása során nagy hangsúlyt fektet arra, hogy megismerje a járási projektek helyzetét, sikereit, nehézségeit és problémáit, azokat felhasználva pedig hatékony és célzott támogatást nyújtson a megvalósítók számára.

⁴ EFOP-1.4.1-15-2016-00001 „Integrált gyermekprogramok szakmai támogatása”. Pályázati kiírás elérhető: <https://www.palyazat.gov.hu/efop-141-15-integralt-gyermekprogramok-szakmai-tmogatsa-a-plyzat-lezrult-#>

A tanulmánykötet célja⁵

A folyamatos kísérés és szakmai támogatás egyik eszközeként a kiemelt projekt konzorciumi tagjai 2018-tól kezdődően minden év második felében közösen összeállítanak egy olyan kérdőívet⁶, amely segítségével egyrészt a projektek legfontosabb változásait igyekeznek nyomon követni évről évre, másrészt a járási projekteket legjobban ismerő szakmai vezetők véleményét szeretnék jobban megismerni egy-egy aktuális témához kapcsolódóan.

A jelenlegi tanulmánykötet fő célja a járási Gyerekesély projektek 2020-as évre vonatkozó kérdőíves kutatási eredmények rövid összegzése a szakmai vezetők által kitöltött kérdőívek alapján. A legfontosabb általános eredmények és a projektek aktuális helyzetének bemutatása mellett szeretnénk kiemelni néhány olyan témát, amelyeket a 2020-as adatgyűjtés során kiemelten hangsúlyosan kezeltünk a közösen összeállított kérdőívben.

A tanulmánykötetben érintett kiemelt témák alapját egy közös szervezésű online szakmai műhelyre⁷ készített előadások adják, reméljük hasznosak és gondolatébresztőek lesznek mind a járások szakmai vezetése és megvalósítói kollégái számára, mind a szakmai kísérést végző szakembereknek, intézmények és egyéb érdeklődőknek egyaránt.

A tanulmánykötetben bemutatásra kerülő kérdőív célja, indokoltsága

A szakmai vezetők számára összeállított kérdőív fókuszában minden évben az integrált térségi Gyerekesély programok aktuális gyakorlati tapasztalatai, elakadásai, nehézségei és természetesen a legnagyobb eredményei és sikerei állnak. A kérdőívek segítségével lehetőségünk nyílik a járási Gyerekesély programok szakmai vezetőinek véleményét megismerni, a kérdőívek összesített feldolgozásával pedig láthatjuk és láttathatjuk, hogy a megvalósítást végző projektek szakmai vezetői hogyan látják a saját programjaikat, miket tartanak aktuálisan hangsúlyosnak és fontosnak a megvalósítók.

Módszertani keretek

Az EFOP 1.4.2-16 projektek szakmai vezetői számára összeállított kérdőív több témakörhöz kapcsolódóan tartalmaz kérdéseket⁸. A korábbi évek kérdőíveitől eltérően egyes témaköröket részletesebben, míg másokat kevésbé részletesen érintettünk a 2020-as évben, bár a legfontosabb kérdéseket megtartottuk annak érdekében, hogy az eredmények időben

⁵ A tanulmánykötet az EFOP 1.4.1-15-2016-00001 „Integrált gyermekprogramok szakmai támogatása” című kiemelt projekt keretein belül valósult meg a konzorciumi tagok közös munkájaként.

⁶ A kérdőív kialakítása és az adatgyűjtés a Magyar Máltai Szeretetszolgálat vezetésével, valamint a Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság és a Társadalomtudományi Kutatóközpont közreműködésével valósult meg.

⁷ Az online szakmai műhely 2021. március 5-én zajlott le a 31 járási program szakmai vezetői, a konzorciumi tagok munkatársai, valamint a Belügyminisztérium munkatársai részvételével. A szakmai műhely előadásainak diágorai online elérhetőek: <http://gyerekesely.maltai.hu/page/18>

⁸ A 2020. év kérdőíve online elérhető:

http://gyerekesely.maltai.hu/upload/file/2020_EFOP_1.4.2_16_kerdoiv_szakmai_vezetok.pdf

összehasonlíthatóak legyenek. A kérdőív zárt és nyitott kérdéseket vegyesen tartalmaz: az általános projektmegvalósításhoz kapcsolódó ténykérdések mellett a fő hangsúly a szakmai vezetők véleményének megismerésén, egyes válaszok szöveges kifejtésén és indoklásán volt a 2020-as évben. A kérdőíves adatgyűjtés online, önkitöltős formában valósult meg 2020 november-december folyamán, a kitöltés eszmei időpontja 2020. november 1-je volt. A kérdőíveket a szakmai vezetők jellemzően önállóan töltötték ki, néhány járásban (főleg a számadatokra vonatkozó kérdéseket) a szakmai munkatársak és/vagy a projektmenedzser segítségével közösen gyűjtötték össze és töltötték ki. Az érintett 31 járás szakmai vezetői közül mindenki kitöltötte és visszaküldte a kérdőívet, a szakmai vezetők újbóli felkeresése csak jelentős adathiány vagy a kitöltött kérdőív technikai problémája esetében történt meg.

Feldolgozási és értelmezési korlátok

A kérdőív célcsoportjából és az adatgyűjtés módszeréből adódóan a szakmai vezetők körében végzett adatgyűjtés nem anonim, a jelenlegi összegzésben ezért csak általános és összesített eredményeket jelenítünk meg a járások (és kitöltő személyek) megnevezése nélkül.

Mivel az adatgyűjtés célja és formája nem tudja garantálni a projektek szakmai vezetői számára az anonimitást, a tanulmánykötetben megjelenő eredmények sok esetben pozitív irányba torzíthatnak, a bemutatott eredmények „jobb képet” mutathatnak általánosságban a projektek tényleges megvalósulásáról, kihívásairól és problémáiról.

A tanulmánykötetben megjelenő állítások a Gyerekesély projektek szakmai vezetőinek véleményét tükrözik, melyek akár jelentősen eltérhetnek a járási szakemberek, vagy a járásban élők által megfogalmazott állításoktól. A jelenlegi kötetben megjelenő megállapítások és eredmények kizárólag az általuk megválaszolt kérdőív összesített eredményeire támaszkodnak, egyéb információforrást nagyon kevés esetben használtunk a kérdőíves adatfelvétel eredményeinek kiegészítéséhez és/vagy értelmezéséhez.⁹

⁹ Ezeket a források külön-külön jelöltük minden esetben.

I. fejezet: A járási Gyerekesély projektek legfontosabb jellemzői

Szerzők: Perpék Éva, Panyik Barbara, Kiss Márta

A tanulmánykötet első fejezetében röviden bemutatjuk azokat a legfontosabb általános eredményeket és tapasztalatokat, amelyek a projektek megvalósításával és előrehaladásával kapcsolatosak. A fejezetben ismertetjük a projektek legfontosabb általános jellemzőit egy-egy témakörhöz kapcsolódóan. Ezt követően kitérünk arra, hogy hol tartanak a járási projektek és mi jellemzi ezeket a tevékenységeket általánosságban, valamint röviden arra is rávilágítunk, hogy milyen elakadásokat, nehézségeket tapasztalnak aktuálisan a szakmai vezetők a projektmegvalósítás során.

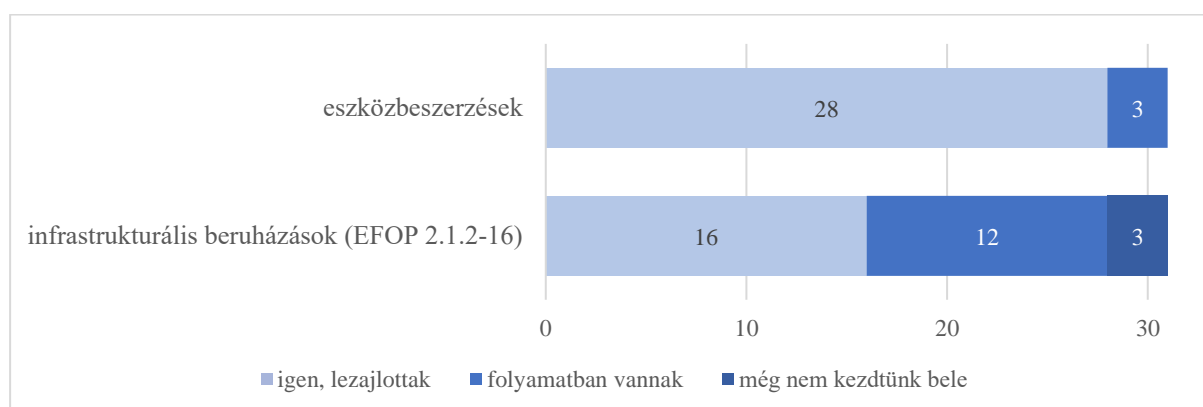
1. A projektek általános bemutatása

Projekttechnikai jellemzők

A kérdőív első blokkja a projektmegvalósítás néhány technikai részletére vonatkozott. A válaszok értelmében mindössze a járások felében valósultak meg azok az infrastrukturális beruházások, amik a programmegvalósítás előfeltételeit hivatottak biztosítani. Az infrastruktúra fejlesztés 12 járásban folyamatban van, 3 járásban pedig még el sem kezdődött. Az eszközbeszerzések három kivétellel minden programban megvalósultak.

1. ábra

Lezajlottak-e az EFOP 2.1.2-16 projekten belül megvalósuló infrastrukturális fejlesztések / a fontosabb eszközbeszerzések (N=31 járás)

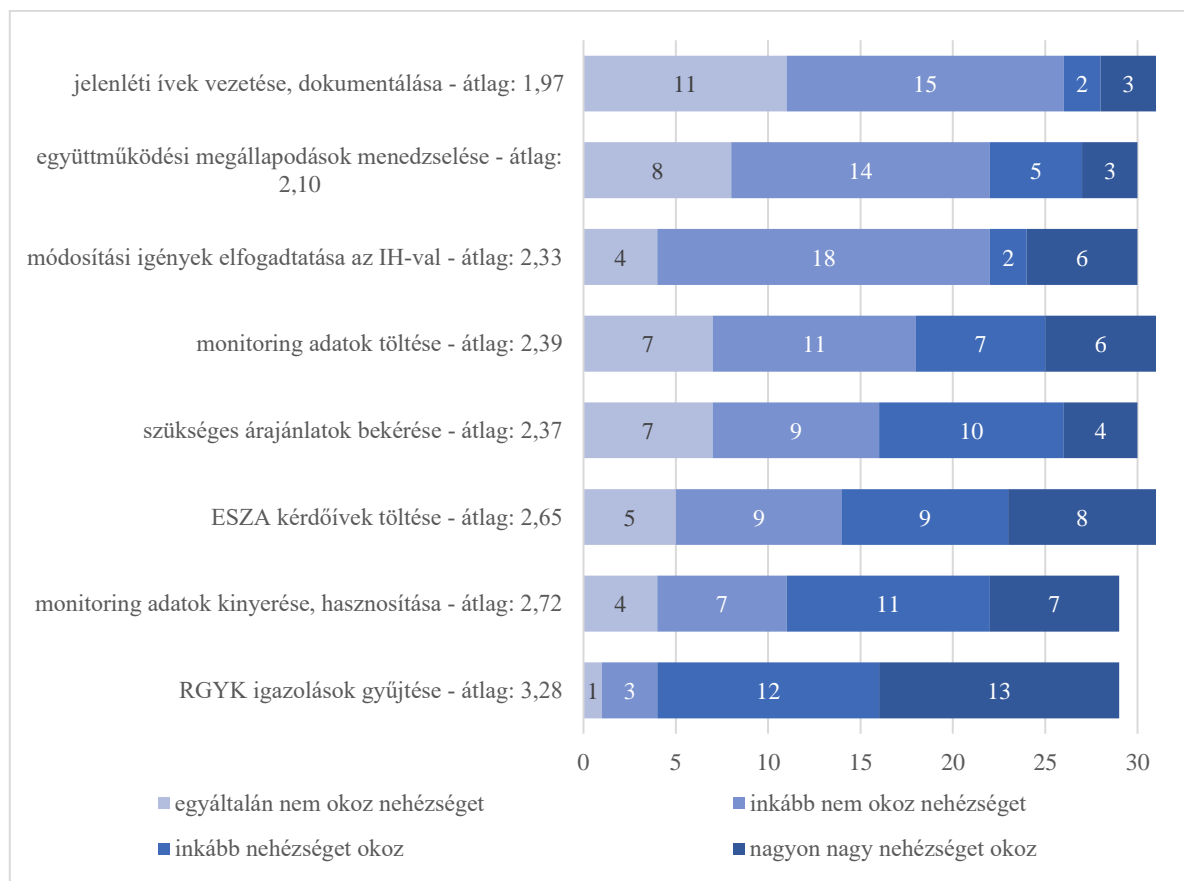

A kérdőív kitért arra, hogy milyen projekttechnikai nehézségekkel szembesültek a megvalósítók (2. ábra). A szakmai vezetők szerint a legnagyobb problémát a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény (RGYK) igazolások begyűjtése jelenti. A programok felé elvárás, hogy a bevont 25 év alatti rendszeres igénybevevők körében az RGYK-ban részesülők

aránya elérje, illetve meghaladja a 60%-ot. Az igazolások pedig a számszerűsített szakmai elvárás teljesülését hivatottak alátámasztani.

2. ábra

Mekkora nehézséget okoznak jelenleg a következő feladatok, tevékenységek? (N=30-31 járás)

A COVID-19 járványhelyzet hatására az EFOP-1.4.2 programban érintett járások megvalósítási projektidőszaka 3 hónappal automatikusan meghosszabbításra került. A járások jó része (71%, 22 járás) már élt a hosszabbítás lehetőségével, további 7 járás pedig a jövőben élne vele.

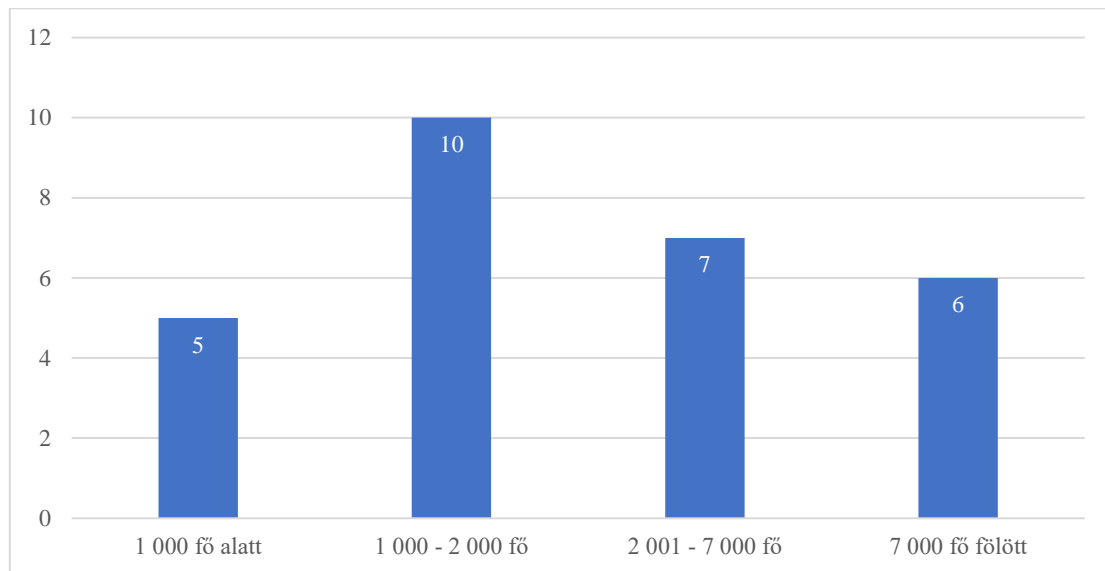
Elért személyek száma

A szakmai vezetők véleménye szerint a Gyerekesély programokba 2020. november 1-ig járásonként átlagosan mintegy 4 ezer 25 év alatti gyermeket és fiatalot vontak be. Ez 28 járásból érkezett válaszok alapján – magas szórás mellett - összességében csaknem 120 ezer 25 évesnél fiatalabb igénybevevőt jelent. Összehasonlításképp megjegyezzük, hogy a programok nyomonkövetését szolgáló online monitoring rendszerben 2017-től 2020 decemberéig, azaz a kérdőívek beérkezésének időszakáig mintegy 47 ezer 25 év alatti felhasználót rögzítettek a járási szakmai stábok (Schottner 2020). A két adat összevetésénél figyelembe kell venni, hogy az online monitoring rendszer adatai 31 járásból származnak, a kérdőív vonatkozó kérdésére pedig 28 járásból érkeztek válaszok. Az összehasonlítást korlátozza továbbá, hogy járásonként eltérhet az online monitoring rendszerben rögzítettek köre. Az is tény, hogy a résztvevők

adatainak rögzítése erőforrást és időbeli ráfordítást igényel a program megvalósítóktól. A kutatásban beérkezett válaszok és az online monitoring rendszer adatai között mindezekkel együtt is tetemes, két és félszeres a különbség¹⁰.

3. ábra

Hány gyermeket és 25 év alatti fiatalot sikerült 2020. november 1-ig bevonni a járás Gyerekesély programjának valamely tevékenységébe? (N=28)

A kérdőív kitöltői között a legtöbben azok voltak, akik 1000 és 2000 fő közötti gyermeket és fiatalot jelöltek meg; tíz járás tartozik ebbe a kategóriába (3. ábra). A járások negyede (7 járás) 2001 és 7000 közé tette a programba bevont 25 év alattiak számát. A projektek mintegy ötöde tartozott a felső és az alsó kvartilisbe: öt járás ugyanis kevesebb, mint 1000 résztvevőről, hat járás pedig több, mint 7 ezer résztvevőről számolt be. A kérdőívek alapján a legmagasabb résztvevői létszám több, mint 17 ezer volt. A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők arányát átlagosan 60%-ban jelölték meg a szakmai vezetők az igénybevevők körében (21 járás átlaga). Ez az arány éppen megegyezik a rendszeres igénybevevőkre vonatkozó számszerűsített szakmai elvárás értékével, amit a pályázati felhívás ír elő, illetve nagyon közel áll az online monitoring rendszerben rögzített 56 százalékos RGYK arányhoz (mintegy 47 ezer 25 év alatti igénybevevőre vetítve) (Schottner 2020).

¹⁰ Az indikátorhoz nem kötődő tevékenységek jelentős részét a megvalósítók szakmai beszámoló formájában dokumentálják a monitoring rendszerben, így azok a statisztikákban nem szerepelnek. Mivel az eredeti pályázati felhívás kizárólag a folyamat-jellegű tevékenységek rendszeres résztvevőinek indikátorban való elszámolását tette lehetővé, a nagy tömegeket megmozgató, ám eseti jelleggel működő szolgáltatásokat (pl. családi napok) a legtöbb járás nem rögzíti a felületen. Akadhatnak továbbá olyan tevékenységek, amelyeket érzékeny jellegük miatt a megvalósítóknak nem áll módjukban forgalmi naplózni, a résztvevők névsorát, személyes adatait ugyanis a foglalkozást végző szakember (pszichológus, védőnő) kötelező bizalmasan kezelni. További eltérésre adhat okot az egyes esetekben jelentős elmaradásokból, valamint nem megfelelő adatszolgáltatási hozzáállásból eredő adathiány is. A ténylegesen elért résztvevők száma tehát magasabb lehet a monitoring rendszerbe felvittek számánál, mindazonáltal nem szabad megfeledkezni arról, hogy a kérdőívből származó adatok önbevalláson alapulnak. (Lásd még Schottner 2020)

Szakmai stáb összetétele és jellemzői

A járási projektek jelentős létszámú szakmai stábot tartanak fenn, átlagosan 35 főt¹¹ foglalkoztatva. A foglalkoztatottak legalacsonyabb száma az egyik járásban 13 fő, a legmagasabb pedig 96 fő volt. A szakmai vezetők válaszai alapján, a 2020. november 1-jei állapot szerint a 31 Gyerekesély projektben a foglalkoztatottak összesített létszáma 1100 fő. Szakterület és munkakör szerint a foglalkoztatott fejlesztő szakemberek (pl. logopédus, gyógypedagógus) vannak a legtöbben, járásonként átlagosan 9 fő (1. táblázat). Szintén nagy számban foglalkoztatnak szociális és egyéb – pl. jogi – szakembereket (6-6 fő). Az átlagos szakterületi koordinátori létszám 4, közösségi ház/tér vezetői és dolgozói pedig 3-3 fő. A projektekre továbbá átlagosan 2-2 szakmai asszisztens és egészségügyi munkatárs alkalmazása jellemző.

1. táblázat

Hány fő dolgozik a projektben a következő munkakörökben? (N=31)

Munkakör, szakterület	Átlag (fő/járás)
szakmai asszisztens	2
egészségügyi szakember (pl. védőnő, orvos stb.)	2
közösségi ház/tér vezető	3
közösségi ház/tér dolgozó	3
szakterületi koordinátor	4
szociális szakember (pl. szociális munkás stb.)	6
egyéb szakember (pl. jogász)	6
fejlesztő szakember (pl. logopédus, gyógypedagógus stb.)	9

Ami a foglalkoztatás formáját illeti, a részmunkaidő leginkább a fejlesztő, a szociális és az egyéb szakemberekre jellemző. A projektek 60 százalékában vannak betöltetlen álláshelyek. A legtöbb esetben (9 járás) egy pozíció maradt betöltetlenül, négy járásban két szakembert keresnek, további négy járásban pedig ennél többet.

A szakmai vezetők döntő többsége (81%, 25 járás) igennel felelt arra a kérdésre, hogy a szakmai stábben vannak-e olyan munkatársak, akiknek van valamilyen más munkaviszonyuk is a projektben betöltött munkakör mellett. A válaszadók becslése alapján átlagosan a szakmai stáb tagjainak több mint felét (55%) érinti a párhuzamos foglalkoztatás. A programok háromnegyedére (77%) jellemző, hogy egy vagy több embert foglalkoztatnak a család- és gyermekjóléti központ/szolgálat(ok) munkatársai közül. Míg a legtöbb esetben (7 járás) egy-egy főt vontak be a központ/szolgálat(ok) munkatársai közül, addig az innen foglalkoztatottak átlagos létszáma három fő.

¹¹ Az adatok azokra vonatkoznak, akiknek a megbízási vagy munkaszerződése hosszútávra, legalább 3 hónapra szól.

A kérdőív kitért arra, hogy a szakmai vezetők milyen változást éreztek a *fluktuáció* mértékében az elmúlt egy évben. A legkevésbé azok voltak, akik kisebb fluktuációról számoltak be, tízből egy járásban éreztek csökkenést. Ehhez képest a válaszadók azonosan magas arányban (45-45%) számoltak be stagnálásról, illetve emelkedésről. A 2019. november és 2020. november közötti időszakban átlagosan három fő távozott a szakmai stábból. A Gyerekesély programok szakmai stábjai tehát inkább változó, mintsem állandó összetételben végzik munkájukat, ami nem segíti elő a program megvalósítás stabilitását és a fenntarthatóságot. Ami a projektvezetést illeti, a programok mintegy harmadában történt változás a szakmai vezető és/vagy a projektvezető személyében a program indulása óta. Három járásban a felmerés idején már a harmadik szakmai vezető tevékenykedett, két járásban pedig a projektmenedzser személye változott háromszor az elmúlt években.

Gyerekesély Iroda és Gyerekesély Bizottság tevékenységei

A Gyerekesély Iroda mindegyik járásban működik, öt programban ideiglenes, a többiben végleges helyszínen. A programok felében a Gyerekesély Iroda más szolgáltatókkal, intézményekkel azonos épületen belül önálló irodában/helyiségben található. 11 iroda önálló épületben működik, nagy részük minden más intézménytől függetlenül; három járásban pedig osztoznak a helyiségen más szolgáltatókkal (család- és gyermekjóléti központ/szolgálat, városháza/önkormányzat stb.).

A járási Gyerekesély Bizottságok átlagos létszáma 13 fő. A szakmai vezetők egy tízes skálán értékelhették a Gyerekesély Bizottság működésének hatékonyságát. A válaszok átlaga 7,7, ami viszonylag hatékony működésre utal. A bizottság munkája a járások ötödében szünetelt a megkérdezés időszakában (2020. november). A szünetelés okaként elsősorban a COVID-19 okozta korlátozásokat jelölték meg. 13 járásban tartottak online bizottsági üléseket, és közülük 11-ben ezeken döntéseket is hoztak. A többi programban írásos vagy telefonos tájékoztatásra, egyeztetésre, szavazásra hivatkoztak, illetve arra, hogy tervezik az online ülés megtartását.

2. Tevékenységek megvalósulásának fontosabb jellemzői

Projekttevékenységek megvalósításának előrehaladása

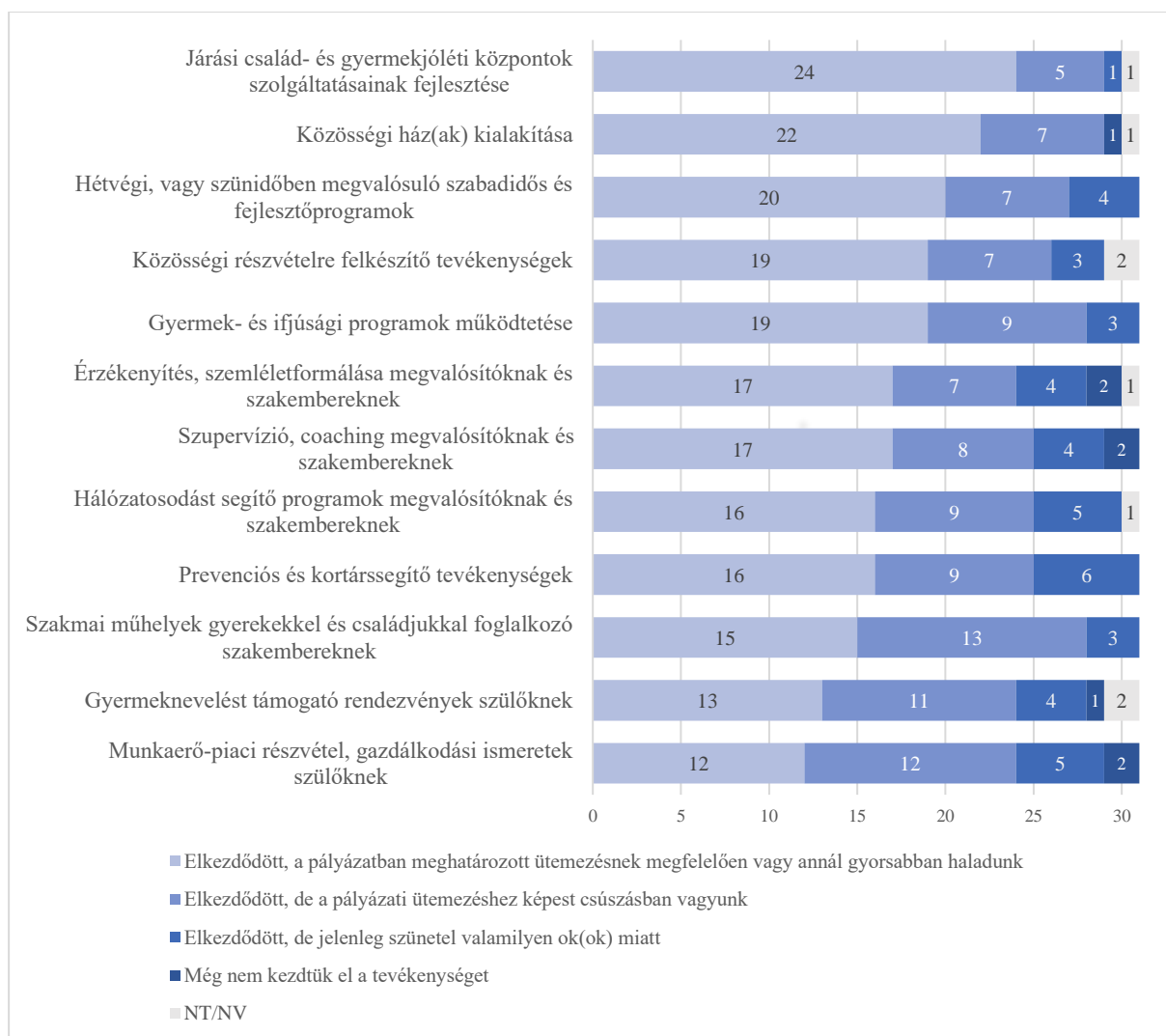
A kérdőívben külön blokkban kérdeztünk rá arra, hogy a pályázati felhívás szerinti legfontosabb tevékenységek megvalósítása hol tart, elkezdődött-e, és ha igen, akkor a tervezett ütemezéshez képest hol tart. A válaszok alapján egyértelműen látszik, hogy bár a tevékenységek nagy része elindult, jelentős különbségek vannak abban, hogy ütemezésnek megfelelően vagy csak csúszással, esetleg szüneteléssel tudnak-e jelenleg működni. 2020 november 1-jei állapot szerint a pályázati ütemezésnek megfelelően halad a járások többségében a járási család- és gyermekjóléti központok szolgáltatásainak fejlesztése (77%, 24 járás) és a közösségi házak kialakítása és működtetése (70%, 22 járás). Szintén a legtöbb járásban elkezdődött már, és a

vállalásoknak megfelelően halad a különböző hétvégi és szünidei szabadidős és fejlesztőprogramok (64%, 20 járás), a közösségi részvételre felkészítő tevékenységek (61%, 19 járás), valamint a gyermek- és ifjúsági programok működtetése is (61%, 19 járás).

A legnagyobb elmaradás a munkaerő-piaci részvétel növelésére irányuló tevékenységek és a szülőknek szóló gyermeknevelést támogató motivációs képzések megvalósításánál tapasztalható, előbbi mindössze 12 járásban (járások 38%-a), utóbbi pedig 13 járásban (járások 41%-a) zajlik a pályázatban tervezett ütemezésnek megfelelően (4. ábra). Ugyanakkor érdemes kiemelni, hogy több járás szakmai vezetője jelezte, hogy egyáltalán nem kezdték még el bizonyos tevékenységcsoportok megvalósítását: így például a szülőknek szóló munkaerőerőpiaci részvétel növelésére irányuló képzéseket még két járásban, a szintén szülőknek szóló, gyermeknevelést támogató motivációs képzést pedig egy járásban még egyáltalán nem kezdték el, de további két-két járásban nem kezdődtek még el a járási szakemberek számára szervezett szupervíziós és coaching tevékenységek, valamint az előítéletek leküzdését szolgáló érzékenyítések (4. ábra).

4. ábra

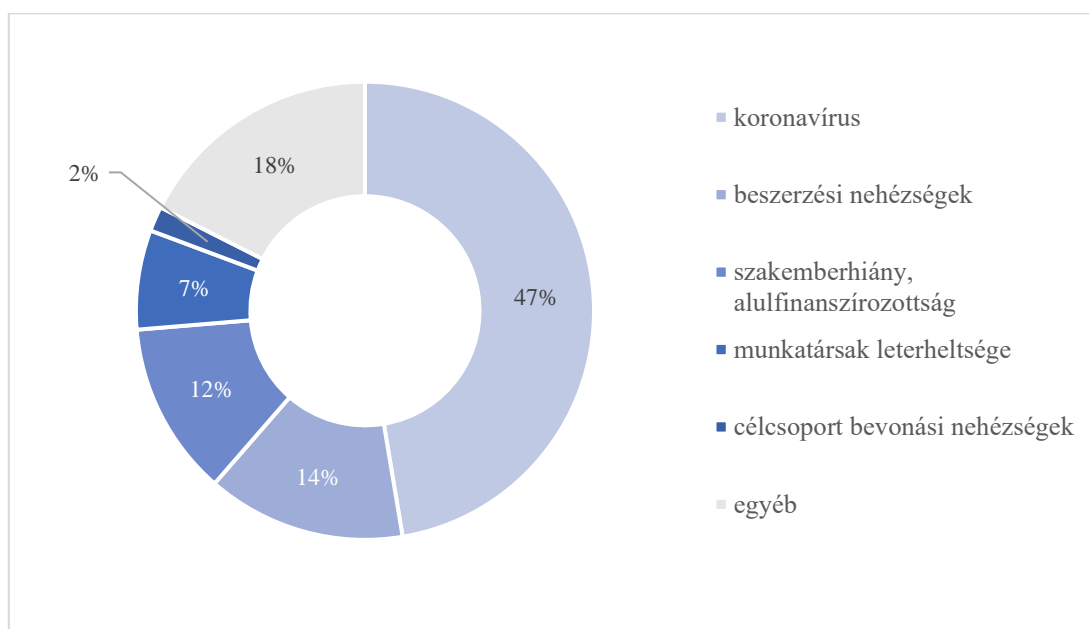
Milyen szakaszban áll jelenleg a járásban alábbi tevékenységek, szolgáltatások kialakítása? (N=31)

A szakmai vezetők által kitöltött kérdőívek alapján látszik, hogy tevékenységeik jelentős része bár elkezdődött, azok döntő hányada az eredeti ütemezéshez képest csúszásban van, vagy a kitöltés idejében épp szünetelnek. A szünetelő vagy még el nem kezdett tevékenységek jellemzően a járási projekteknek az innovatív tevékenységei, prevenciók tevékenységek, szűrések, valamint általában a különböző speciális tudást igénylő szolgáltatások. A szünetelés és csúszás okaként a szakmai vezetők legtöbb esetben - nem meglepő módon - a koronavírus járványt említették (N=57 említés, említések 47%-a), de több tevékenység különböző beszerzési nehézségek (14%), szakemberhiány és azok alulfinanszírozottsága (12%), a meglévő munkatársak leterheltsége (12%), vagy célcsoport bevonási nehézségek (7%) miatt van csúszásban, vagy épp ezek miatt nem tudott még egyáltalán elindulni (5. ábra).

5. ábra

Mik a legfontosabb okai annak, hogy egy-egy tevékenység jelentős csúszásban van, vagy egyáltalán nem indult még el? (% , N=57 említés)

Tevékenységek szakmai sikerességének megítélése

A szakmai vezetőket megkértük arra a kérdőívben, hogy értékeljék az egyes tevékenységcsoportok megvalósulásának szakmai sikerességét egy 1-5-ig terjedő skálán (1-es szerint egyáltalán nem, 5-ös érték szerint pedig teljes mértékben sikeresnek tartja). Szakmailag legsikeresebbeknek egyértelműen a gyermekeknek szóló programokat ítélik meg a szakmai vezetők: a különböző gyermek és ifjúsági programok működtetését átlagosan 4,6-ra, a hétfői és szünidei szabadidős és fejlesztőprogramok megvalósulását átlagosan 4,5-re értékelik. Szintén szakmailag sikeresnek tekintik a projekt megvalósítói és szakemberei számára szervezett csapatépítő programokat (átlag 4,5) és szakemberek számára szervezett érzékenyítő programokat (átlag 4,5). Bár nincs jelentős szórás az egyes tevékenységcsoportok sikerességének értékelésében (pozitív torzítás), mégis - a többi tevékenységtől nagyobb

mértékben elmaradva - legkevésbé sikeresnek a szülőknek szóló munkaerő-piaci részvételre, foglalkoztatási, gazdálkodási ismeretek megszerzésére irányuló tevékenységeket ítélik meg a szakmai vezetők, átlagosan 3,96-ra értékelik e tevékenységcsoport szakmai sikerességét (2. táblázat).

2. táblázat

Hogyan ítéli meg az alábbi tevékenységek, szolgáltatások szakmai megvalósításának sikerességét a projekt jelenlegi szakaszában egy 1-5-ig terjedő skálán? (N=31)

Tevékenységcsoportok	Szakmai sikeresség átlaga (1-5-ig)	N	Szórás
Gyermek- és ifjúsági programok működtetése	4,61	31	0,62
Hétvégi, vagy szünidőben megvalósuló szabadidős és fejlesztőprogramok	4,52	31	0,72
Közösségi ház(ak) kialakítása	4,50	30	0,57
Hálózatos együttműködést támogató csapatépítő programok a projekt megvalósítói, szakemberei számára	4,48	27	0,58
Előítételek leküzdését szolgáló érzékenyítés, szemléletformálás, konfliktuskezelés a projekt megvalósítói, szakemberei számára	4,46	26	0,51
Szupervízió, coaching a projekt megvalósítói, szakemberei számára	4,43	28	0,74
Járási család- és gyermekjóléti központok szolgáltatásainak fejlesztése	4,40	30	0,67
Gyermeknevelést támogató motivációs képzések, rendezvények a szülők számára	4,30	27	0,67
Prevenációs és kortárssegítő tevékenységek	4,28	29	0,75
Szakmai műhelyek kialakítása a gyerekekkel és családjukkal foglalkozó szakemberek számára	4,21	29	0,73
Közösségi részvételre felkészítő tevékenységek	4,00	29	0,89
Munkaerő-piaci részvételre, foglalkoztatási, gazdálkodási ismeretek megszerzésére irányuló tevékenységek szülők számára	3,96	27	0,85

Krízisalap működtetése

A szakmai vezetők számára összeállított kérdőívben külön kérdésblokkban kérdeztünk rá a járásokban elérhető krízisalap felhasználással kapcsolatos tapasztalatokra. A 31 járásból 28 járásban működik jelenleg krízisalap, két járás szakmai vezetője pedig úgy ítélte meg, hogy elméletileg működik, de gyakorlatban mégsem indult még el. Egy járásban egyáltalán nem működik krízisalap.

A krízisalaphoz kapcsolódóan a támogatások odaítélésének eljárásrendje járásonként különböző: minden járásban szükséges meghatározni, hogy milyen formában milyen problémákkal és mekkora összegekre lehet beadni a kérvényeket, valamint szintén meghatározásra kerül, hogy kik és milyen módon dönthetnek a kérelmek elbírásáról. A krízisalap különböző formában és különböző célcsoportoknak nyújt támogatást. A szakmai

vezetők részletes válaszaik alapján a leggyakoribb támogatási forma a különböző feltételekhez kötött pénzbeli vagy természetbeni támogatás, amely mértéke (vagy a beszerzett eszközök értéke) a néhány ezer forintos támogatástól akár 100 ezer forintig is terjedhet. Ilyen például az iskola/óvodakezdési támogatás, gyógyászati segédeszközök és/vagy gyógyszerek beszerzése, utazási támogatás finanszírozása munkába vagy egyéb szolgáltatásokhoz való hozzájárulás céljából. Szintén gyakoriak a különböző krízishelyzetekbe került családok gyors megsegítését célzó tevékenységek támogatása a járási krízisalapon keresztül, ilyenek például az élelmiszersomagok összeállítása, a családok és gyermekek számára elengedhetetlen eszközök és tárgyi feltételek beszerzése (pl.: kiságy, vérnyomásmérő, pelenka, ruhák vásárlása stb.), vagy a családok számára nyújtott egyéb pénzbeli támogatás (elszámolási kötelezettséggel), akár életveszélyessé vált lakóingatlanok felújítási költségeinek kiváltása is. A kríziskérelmeket a legtöbb járásban a családokat segítő szakemberek ismerik és használják, sokszor a jelzőrendszeri tagok (pl. a települési családsegítők, védőnők vagy polgármesterek) jelzéseik alapján indítanak el egy-egy kérvényezési folyamatot, és tudják elérni azokat a családokat, akiknek szükségük van valamilyen támogatásra vagy segítségre.

A támogatások elbírásának folyamata szintén nagyon eltérő: egyes járásokban a teljes Gyerekesély Bizottságra szükség van a támogatás odaítéléséhez, míg máshol 3-4 fős albizottságnak is van döntési jogköre ebben a kérdésben. Találkozhatunk olyan járással, ahol a családokat legjobban ismerő települési szakembereket bevonják a döntési folyamatba, vagy éppen online is gyorsan tudnak döntéseket hozni a legfontosabb kérdésekben.

Innovatív módszerek és tevékenységek megvalósítása

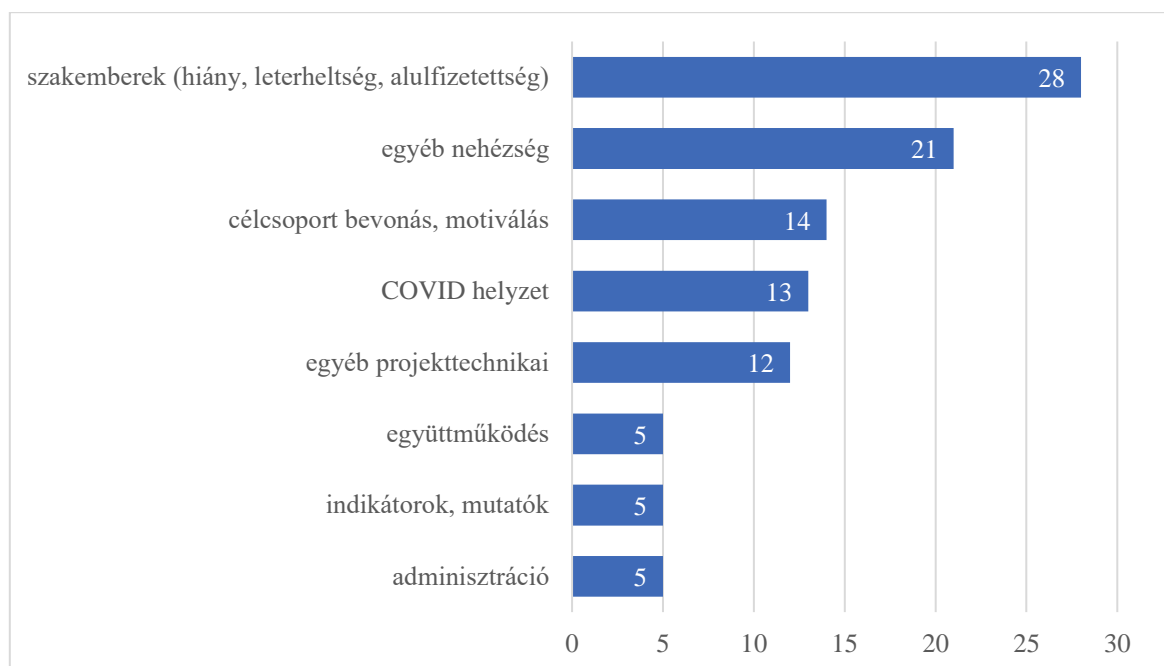
A krízisalap működtetése mellett megkérdeztük a szakmai vezetőket arról is, hogy működnek-e az innovatív tevékenységek a pályázati kereteken belül. A 31 járásból 18-ban kezdődtek el ezek a tevékenységek, 7 járásban elméletileg működnek, azonban gyakorlatban nem látják még ezek valódi elindulását. A fennmaradó 6 járásban egyáltalán nem működnek még az innovatív tevékenységek. A csúszások és el nem indulások fő oka a legtöbb járásban egy korábbi sikertelen pályázati kiírás újra tervezésének szükségessége, valamint több járásban még kidolgozás alatt állnak a megvalósítandó innovatív tevékenységek részletei, és a megvalósítás előreláthatóan csak később tud elkezdődni a szakmai vezetők beszámolóik szerint.

3. Problémák, nehézségek a szakmai megvalósítás során

A szakmai vezetők kifejtették, hogy milyen szakmai nehézségekkel szembesültek a megvalósítás során az elmúlt egy évben, ezek közül a három legjelentősebbet kellett kiemelniük a kérdőívben. A járások többségében, összesen 25 járásban 3-3 nehézséget is megneveztek, 6 járás pedig kettő vagy kevesebb problémakört jelölt meg. Messze a legnagyobb nehézséget – továbbra is – a szakemberhiány, a szakemberek leterheltsége, alulfizetettsége, a megfelelő szakemberek megtalálása, a hiányzó szakemberek pótlása jelenteti (28 említés, 5. ábra).

6. ábra

Mi az a három legnagyobb probléma, amellyel a szakmai megvalósítás során találkoztak az utóbbi 1 évben?
(N=105 említés, 31 járás)

Annak ellenére, hogy a kérdés kifejezetten a megvalósítás szakmai vetületére vonatkozott, a különböző projekttechnikai nehézségek markánsan megjelentek a válaszokban. Ilyen volt az infrastrukturális projekt és a tervezett beruházások, felújítások csúszása, a munkatársak alacsony bérezése, az árajánlatkérések lebonyolítása, az Irányító Hatóság késedelmes válaszadása. Ide sorolhatók még az indikátorok, mutatók, számszerűsített szakmai elvárások teljesítésével (RGYK-s igazolások begyűjtése, iskolaérettség növekedése) és az adminisztrációval (szülői nyilatkozatok, a részvétel dokumentálása) járó terhek is. Számottevő arányban jelentkezett problémaként a célcsoport bevonása, motiválása. A válaszokban egyértelműen megfogalmazódik, hogy a COVID-19 okozta változások jelentős kihívások és dilemmák elé állították a program megvalósítókat. (A projektek járványhelyzettel kapcsolatos attitűdjeit és szerepvállalását a tanulmánykötet IV. fejezete ismerteti.) Végül említést érdemelnek a társprojektekkel, önkormányzatokkal, oktatási intézményekkel való együttműködéshez köthető problémák és nehézségek is.

A kiemelt programtól és egyéb szereplőktől elvárt segítség

A kérdőív záró blokkjában a szakmai vezetők kifejtették, hogy a kiemelt projekt konzorciumi partnereitől és egyéb szereplőktől milyen támogatásra lenne szükségük a projektmegvalósítás könnyítése érdekében. A válaszok egy része több felsorolt szereplőre vonatkozott. Ilyen volt például a már meglévő szakmai támogatás, segítségnyújtás, útmutatás fenntartása és fejlesztése; az indikátorok és szakmai-műszaki elvárások újra tervezése; a segítségnyújtás konkrét esetekben, a jó gyakorlatok összegyűjtése, közzététele; a rugalmas erőforrás gazdálkodás

alkalmazása, a szinergiákra figyelés már a tervezési szakaszban. Ezen kívül specifikus igények is megfogalmazódtak.

A Társadalomtudományi Kutatóközponttól az online monitoring rendszer egyszerűsítését, az adatokhoz való könnyebb hozzáférést; az indikátor teljesítéshez és a jövőbeli tervezéshez kapcsolódó települési és intézményi szintű adatok (pl. iskolai lemorzsolódás) biztosítását várják. A Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság felé felmerült a szakmai (tovább)képzés, workshopok, nyomtatványminták (szerződés stb.), valamint a párhuzamosan futó programok feltérképezése és a különböző források becsatornázása iránti igény. A Magyar Máltai Szeretetszolgálattól az általuk működtetett vagy kísért projektekkel (Végtelen lehetőség, Felzárkózó települések) való szorosabb együttműködést, a (szervezett) adományozás folytatását és az ahhoz nyújtott segítséget, valamint a települési szintű koordinációban nyújtott támogatást várják a megkérdezettek. Az Irányító Hatóság felé határozott elvárás a gyors, rugalmas, hatékony, megoldásközpontú ügyintézés és kommunikáció, a benyújtott kérelmek elfogadása; ezen felül a teljesítendő indikátorok és elvárások enyhítése és az adminisztráció könnyítése. A Belügyminisztérium - Társadalmi Felzárkózásért Felelős Helyettes Államtitkárságtól a már említetteken felül a járási programok megszakítás nélküli, tervezhető folytatását, valamint a tankerülettel való együttműködés megkönnyítését várják a szakmai vezetők.

4. A koronavírusjárvány hatása a járási projektekre

A 2020-as év legmeghatározóbb eseménye a COVID-19-es járvány volt, amely téma ennek megfelelően kiemelt hangsúlyt kapott kérdőívünkben és aminek jelen tanulmányban külön fejezetet is szenteltünk (részletesebb elemzés a IV. fejezetben olvasható).

Kiemelve néhány eredményt elmondható, hogy a járványhelyzetre a járások különbözőképpen reagáltak: a megkérdezett szakmai vezetők közül 17-en válaszolták, hogy a tevékenységek nagyjából fele vagy jelentős része szünetelt a járásban, míg 13 szakmai vezető szerint a tevékenységek kisebb részét kellett felfüggeszteni. A rendkívüli helyzet a projekttevékenységekre is kihatott: mind a feladatok, mind a munkakörök tekintetében voltak változások, átcsoportosítások. A program legfontosabb feladatának a tanulástámogatást és felzárkóztatást tartják a megkérdezett szakmai vezetők a járvány időszakában, ezen a téren jelentős erőforrás-átcsoportosítás is történt. A következő leglényegesebb feladatnak a kapcsolattartást és együttműködést, illetve ezzel összefüggésben a (hiteles) információszerzést-és közvetítést tekintik. A program munkatársai a legnagyobb arányban a (digitális) tanulássegítésben vettek részt a koronavírus járvány első hullámában: gyakorlatilag minden járás bekapcsolódott ebbe a tevékenységbe. Emellett kiemelkedő szerep jutott a család- és gyermekjóléti szolgáltatások kiterjesztésének, segítésének. A programok kétharmada vonódott be valamilyen módon az óvodás korúak fejlődésének támogatásába, felük a szülői kompetenciafejlesztésbe, harmaduk pedig az egészségügyi szolgáltatások megszervezésébe.

A reális igényekre reagálva, a program erőforrásai az iskolások tanulástámogatására összpontosultak, az óvodásokra általában kevesebb és kisebb intenzitású tevékenység irányult a pandémiás időszakban. A programok több esetben közvetítő, híd szerepet töltek be az iskola és a gyerekes családok között, és szerepet vállaltak abban, hogy a digitális oktatás időszakában elérhetetlen tanulókat bevonják az oktatásba. Új projekttevékenységek is megjelentek a járvány időszakában, ilyen volt a maszkvarrás, az adományok (technikai eszközök) osztása, vagy a segítségnyújtás idős emberek számára (bevásárlás, gyógyszerkiváltás).

5. További témák és eredmények

A fent bemutatott legfontosabb eredményeken túl a szakmai vezetők számára összeállított kérdőívben több olyan aktuális és releváns téma is megjelenik részletesen, amelyek - megítélésünk szerint – a Gyerekesély projektek szakmai megvalósítói, valamint a projektek szakmai támogatását segítő intézmények dolgozói számára egyaránt hasznosak lehetnek. A tanulmánykötetet további fejezeteiben azokat a témaköröket mutatjuk be részletesebben, amelyek mind a 2020-as évben, mind a projektek zárásához közeledve rendkívül aktuálisak. Ennek megfelelően röviden kitérünk a szakmai vezetők által megfogalmazott projektcélokra és eddig elért eredményekre különböző célcsoportokat szem előtt tartva, valamint a résztvevők bevonásával kapcsolatos tapasztalatokat is bemutatjuk röviden. Szintén külön fejezetben járjuk körül a Gyerekesély projektek szakmai együttműködéseinek tapasztalatait és lehetőségeit, valamint az önkéntesek bevonásáról is szó esik a későbbiekben. Ezeket túl részletesen kitérünk arra, hogy a koronavírus járványnak milyen hatásai tapasztalhatóak, és ezek hogyan hatottak a projektek megvalósítására, valamint a projektek zárásához közeledve szintén aktuális a projektek fenntarthatósági kérdéseinek részletes bemutatása és összegzése is.¹²

Felhasznált irodalom

Schottner Eszter (2020): *EFOP 1.4.2 Integrált térségi gyermekprogramok. Monitoring-jelentés*. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont.

¹² A tanulmánykötet további fejezetei a Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat és a Társadalomtudományi Kutatóközpont 2021. március 5-én tartott közös szakmai műhelyén bemutatott előadások alapján készültek el. A szakmai műhely előadásainak diasorai online elérhetőek: <http://gyerekesely.maltai.hu/page/18>

II. fejezet: A projektek eredményeinek és céljainak megítélése, célcsoport bevonásával kapcsolatos tapasztalatok

Szerzők: Panyik Barbara

A Gyerekesély programok megvalósítása és szakmai kísérése során gyakran merül fel az a kérdés, hogy milyen eredményei, hatásai tapasztalhatóak a programoknak, mennyire tudnak hatásosak és ténylegesen eredményesek lenni. Ezek a kérdések az EFOP 1.4.2 projektek zárásához közeledve egyre hangsúlyosabbá válnak, így érdemes röviden kitérni arra a kérdésre, hogy a programokat legjobban ismerő szakmai vezetők hogyan látják a saját programjukat. A szakmai vezetők számára összeállított kérdőívben nagy hangsúlyt fektettünk arra, hogy minél jobban megismerhessük véleményüket a projekt általános céljaival, eddig elért eredményeivel kapcsolatosan. A következő fejezetben röviden bemutatjuk, hogy miket tekintenek a projekt legfontosabb céljainak és eredményeinek a projekt különböző célcsoportjaira fókuszálva. Ahogyan a kutatás fontosabb általános eredményeinél is láthattuk (I. fejezetben nehézségek részletesen), a járások többségében problémák és nehézségek merülnek fel a különböző célcsoportok bevonásával és megszólításával kapcsolatosan, így a fejezet végén röviden kitérünk arra, hogy a járásoknak milyen tapasztalatai vannak ebben a témában, milyen nehézségeket, jó megoldásokat és lehetséges irányokat fogalmaznak meg a szakmai vezetők a kérdéshez kapcsolódva.¹³

1. A projektek eddig elért legfontosabb eredményei a szakmai vezetők szerint

A kérdőíves felmérésben külön blokkban vizsgáltuk, hogy miket tartanak a szakmai vezetők a projekt eddigi legfontosabb eredményeinek. A szakmai vezetőknek szöveges válaszként volt lehetőségük kifejezni válaszaikat a *projekt közvetlen* (célterületen élő gyerekek és fiatalok, különösen a rászoruló gyerekek és családjuk) és *közvetett célcsoportjához* (szakemberek) kapcsolódóan külön-külön.¹⁴

A 31 járásban összesen 88 eredményt fogalmaztak meg a Gyerekesély projekt *közvetlen célcsoportjára vonatkozóan* - járásonként három-három nyitott kérdésekben volt lehetőségük ezeket kifejezni minden egyéb korlátozás és iránymutatás nélkül.¹⁵ Ahogyan az 1. ábrán is

¹³ A fejezetben bemutatott eredmények korlátozottan általánosíthatóak, a kérdőívben hangsúlyosan a szakmai vezetők szubjektív véleményének megismerésére és a programok szubjektív értékelésére fókuszáltunk. A jelenlegi tanulmányban kizárólag a szakmai vezetők válaszait dolgozzuk fel és mutatjuk be, egyéb forrásokat nem használtunk fel az általuk megfogalmazott vélemények objektív kiegészítésére és értékelésére.

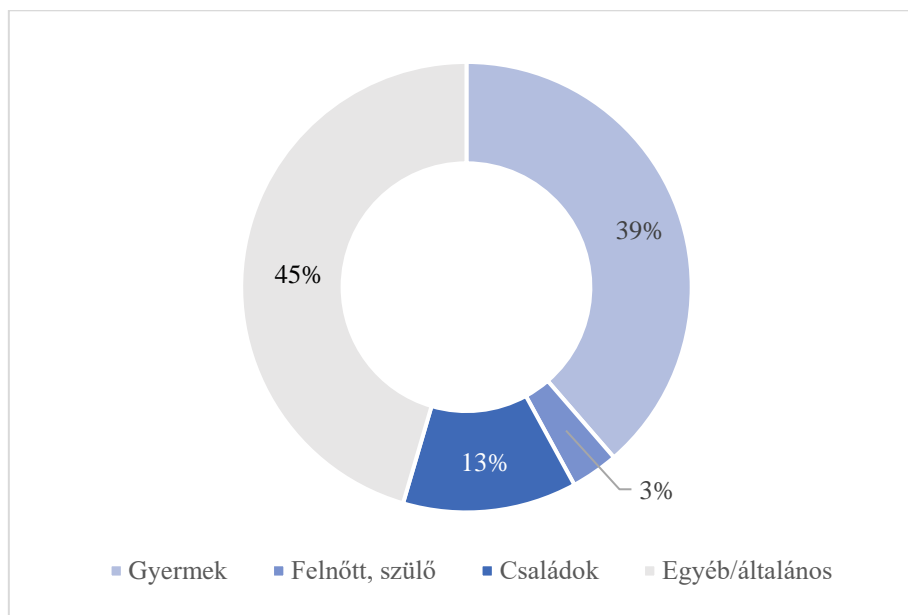
¹⁴ Jelenlegi tanulmányban csak a projekt közvetlen célcsoportjához kapcsolódó válaszokat elemezzük, a szakemberekre vonatkozó eredmények nem jelennek meg.

¹⁵ Feldolgozási korlátok: a szakmai vezetők által megfogalmazott válaszok rendkívül változatosak hosszúságukat és tartalmukat illetően. Bár a válaszok többsége rendkívül tartalmas, azonban ezeket sokszor épp ezért nehéz egyértelműen csoportosítani, és számszerűsíteni. A számszerű eredmények bemutatása mellett (helyett) a fő trendek és fókuszpontok vizsgálata ajánlott.

látszik, legnagyobb arányban gyerekekhez kapcsolódó eredményeket fogalmaztak meg (említések 39%-a), a konkrétan családokhoz kapcsolódó eredmények említése jelentősen alacsonyabb (említések 13%-a), a kizárólag felnőttekhez és szülőkhöz kapcsolódó említések száma pedig szinte elenyésző, mindössze az az említések 3%-ában jelenik meg ez a célcsoport. Kiemelendő, hogy az általános járási/települési lakosságra vonatkozó eredmények vagy konkrét célcsoport megnevezése nélküli említések aránya magas (45%) (pl.: „helyi lakosság”, „járási lakossága”, „általánosságban”, „szegények”, „rászorulóknak”).

1. ábra

Mit tekintenek a szakmai vezetők a Gyerekesély projektek eddig elért eredményeinek a közvetlen célcsoportra vonatkozóan? – célcsoportok szerint (említések %-a, N=88 említés)

A szakmai vezetők által megfogalmazott eddigi legnagyobb eredmények tartalmukat tekintve szintén nagyon változatosak, a nyitott kérdések feldolgozása során több szempont szerint is megvizsgáltuk a válaszokat. Egyrészt kirajzolódik egyfajta projektszemlélet és a projektmegvalósítás a szakmai vezetők válaszaiban: gyakran tekintenek eredményként 1-1 konkrét program megvalósulására, vagy valamilyen konkrét esemény lebonyolítására. Ez az irány az említések 70%-ában megjelenik valamilyen módon és ilyen eredménynek tekinthető például az, ha „napközis tábor megvalósult 50 gyermek bevonásával” vagy „szemészeti szűréseket biztosítottak”. Konkrét tevékenységek megnevezésénél leggyakrabban a közösségi házakat, a gyermekek fejlesztéséhez kapcsolódó különböző szolgáltatásokat, valamint szabadidős programok/napközik/kirándulások biztosítását nevezik meg a szakmai vezetők, de szintén gyakori a különböző utazószolgáltatások és az elérhető szolgáltatások bővülésének említése is.

A konkrét tevékenységek említése mellett az említések közel kétharmadában (64%) megjelenik valamilyen *változás, fejlesztés, fejlődés* - vagy az arra irányuló törekvés és/vagy igény. Természetesen a válaszok ebben az esetben is vegyesek, gyakran keverednek a célok és az eredmények az írásos válaszokban, valamint az általános megfogalmazásoktól kezdve egészen konkrétig mindenféle válasszal találkozhatunk ebben a kategóriában is. Leggyakoribb változásként említik, hogy valamilyen korábbi hiányszolgáltatás hozzáférhetővé, elérhetővé vált helyben, több lehetőség és program érhető el a célcsoport számára - ezeket egyébként gyakran konkrét hatásokkal és számbeli változásokkal is kiegészítették. Bár a projektek megvalósítása még folyamatban van, kíváncsiak voltunk arra, mennyire jelenik meg már most a szakmai vezetők válaszaiban a projekt tevékenységeinek konkrét eredményessége és hatásossága, és ha megjelenik, akkor milyen hatásait érzékelik a járási programoknak a célcsoport körében. A 88 említés közül 35 esetben (említések 40%-a, 19 járásban) foglalmaztak meg a szakmai vezetők ilyen típusú eredményeket. Leggyakrabban a gyermekek fejlődéséhez kapcsolódnak a válaszok, több járásban látják az iskolaérett gyerekek számának növekedését; több járásban érzékelik a gyermekek tényleges felzárkózását, a kompetenciabeli vagy iskolai hátrányainak csökkenését, a különböző készségek és kompetenciák javulását különböző területeken, de szintén sokan említenek a szolgáltatások bővülésével kapcsolatos pozitív hatásokat és eredményeket is a járás lakosságának körében.

2. ábra

Legfontosabb szempontok a szakmai vezetők által megfogalmazott eredmények vizsgálatában

A szakmai vezetők által megfogalmazott legfontosabb eredmények között kirajzolódnak azok a szempontok, amelyek feltehetően az eredményesség, és a szakmai sikeresség fontos jellemzői lehetnek. A 88 említés közül közel minden negyedik esetben (23%) megjelenik a tevékenységek rendszeressége, közel minden ötödik esetben (18%) pedig az, hogy a szolgáltatások kapcsolódnak valamilyen intézményhez, beágyazódnak a helyi rendszerekbe. Az említések 14%-ában sikerként és eredményként könyvelik el a szakmai vezetők azt is, ha egyáltalán sikerül elérniük és megszólítaniuk a hátrányos helyzetű célcsoport tagjait, és valamilyen módon be is tudják őket vonni különböző programokba, tevékenységekbe. Ez

utóbbi megerősíti azt a „feltételezhető” tényt, hogy a célcsoportok bevonása és megszólítása sok esetben nehezíti a program eredményes megvalósulását, erről a témáról a későbbiekben írunk részletesebben.

Összességében elmondható, hogy a projekt legfontosabb eredményei gyermekekhez köthetőek, a szülők és családok kevésbé hangsúlyosan jelennek meg az eddig tapasztalt az eredmények tekintetében¹⁶. Bár a válaszok csoportosítása és értelmezése nem egyszerű feladat, egyértelműen látszik, hogy konkrét programok megvalósítása mellett a Gyerekesély projektek valós változásokat és hatásokat is el tudnak érni különböző szinteken. A folytonosság, az ellátórendszerbe való beágyazottság és a célcsoportok megfelelő bevonása jelentősen segítheti a programok eredményes és hatékony megvalósulást.

2. A járási projektek céljai a szakmai vezetők szerint

A projektek eredményeinek vizsgálata mellett kíváncsiak voltunk arra is, hogy mit tekintenek a szakmai vezetők a járási Gyerekesély programok fő céljának, mennyire illeszkednek a fő trendek az eredmények megítéléséhez, milyen fő szempontok rajzolódnak ki a kérdőívben megfogalmazott célok alapján a 31 járásra vonatkozóan.

A 31 járás szakmai vezetői összesen 117 célt fogalmaztak meg, járásonként öt-öt cél kibontására volt lehetőségük - minden egyéb korlátozás és iránymutatás nélkül.¹⁷ Az érintett célcsoportokra vonatkozóan nem térnek el jelentősen a megfogalmazott célok az eredményeknél bemutatott trendektől. A 3. ábrán jól látszik, hogy a szakmai vezetők legnagyobb arányban (30%) konkrétan gyermekekhez kötődő célokat neveztek meg, és az eredményeknél tapasztaltakhoz hasonlóan szintén magas a konkrét célcsoport nélküli / általános célcsoportra vonatkozó válaszok aránya (39%). A többi célcsoport előfordulása megerősíti az eredményeknél bemutatott fő trendeket: kizárólag felnőttekre és szülőkre irányuló célok az említések mindössze 3%-ában, családokra vonatkozóan pedig az esetek 11%-ban fogalmaztak meg projektcélokat a szakmai vezetők. Fontos kiegészítés, hogy intézmények fejlesztéséhez, szolgáltatások bővítéséhez, intézményi feladatok megerősítéséhez az említések 13%-ában jelennek meg célok, míg külön kiemelve a szakemberek támogatásához, szakemberek segítéséhez kötődő célok mindössze az említések 4%-ában jelennek meg.¹⁸

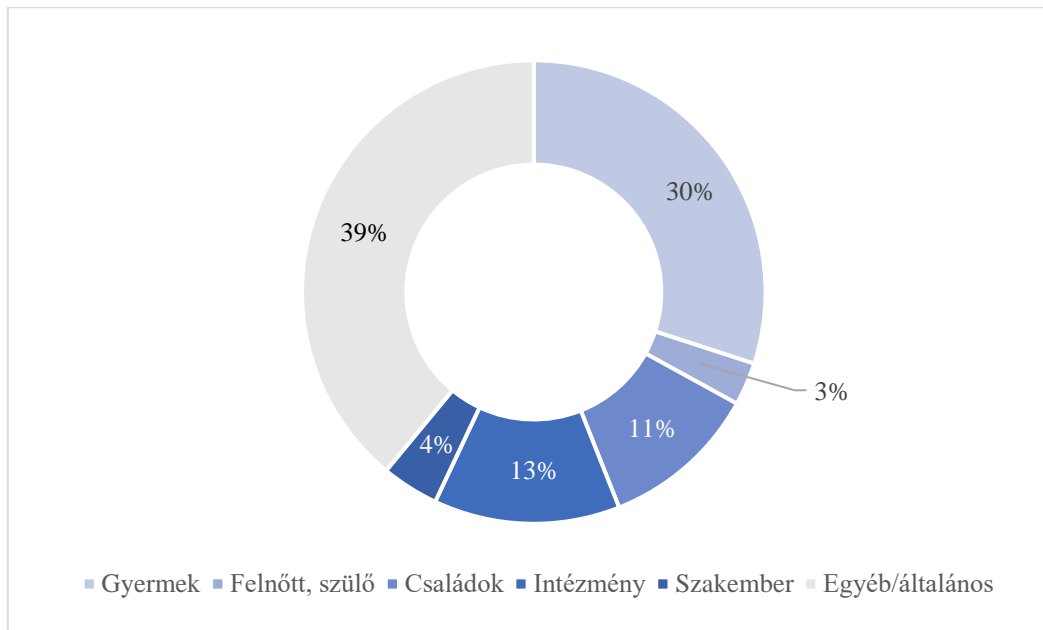
¹⁶ Az általános vagy konkrét célcsoport nélküli eredmények, valamint a szolgáltatások bővülésére vonatkozó eredmények nem tartoznak ide.

¹⁷ Feldolgozási korlátok: a válaszok nehezen összehasonlíthatóak és számszerűsíthetőek, szóhasználati különbségek miatt torzíthat a válaszok értelmezése, és így a kódolása is, így a célok értelmezésénél szintén csak a fő trendek vizsgálata javasolt. Szintén nehézséget okoz, hogy a megfogalmazott eredményekkel ellentétben kevésbé tartalmas válaszok születtek, több járás esetében nagyon általános volt a projekt célok megjelölése. A célok, eszközök és eredmények sok válaszban keverednek, több járás esetében pedig a pályázati kiírásban megfogalmazott célok (vagy azok egy része) szó szerint kerültek átmásolásra a kérdőívbe.

¹⁸ Az intézményekhez és a szakemberekhez kapcsolódó célok gyakran átfedésben vannak, sok esetben csak az adott mondat megfogalmazása dönti el, hogy melyik kategóriába kerül 1-1 cél.

3. ábra

Mit tekintenek a szakmai vezetők a Gyerekesély projekt céljának? – célcsoportok szerint (említések %-a, N=117 említés)

A megfogalmazott projektcélok tartalmát vizsgálva egyértelműen látszik, hogy legtöbb szakmai vezető a szegénység csökkentését, a szegénységre való reagálást, és a hátrányos helyzetre adott válaszokat tartja leginkább hangsúlyos célnak. A szakmai vezetők válaszai alapján fontos célja a Gyerekesély projekteknek a humán szolgáltatások, hiányzó szolgáltatások pótlása és a szakemberek számának növelése. Szintén a járási programok kiemelt céljának tekintik a szakmai vezetők az alacsony képzettség csökkentését, valamint a gyermekek képesség- és kompetenciafejlesztését – az ilyen típusú célok az említések egyharmadában jelennek meg.

A projektcélok tekintetében érdekes eredmény, hogy a meglévő szakemberekhez fejlesztéséhez, képzéséhez, támogatásához, szupervízióhoz kapcsolódóan rendkívül kevés esetben fogalmaztak meg célokat a szakmai vezetők (az általános szolgáltatásfejlesztés és szakemberek számának növelése nem tartozik ide), valamint szintén ritkán jelenik meg az egészségtudatosság, egészségügyi helyzet javítása (7%), szemléletformálás (5%), lakosság életminőségének javítása (4%), vagy a krízishelyzetek megoldása (2%), mint a Gyerekesély projektek fő céljai. Szintén kiemelendő, hogy bár eredményként gyakran fogalmaztak meg a szakmai vezetők a gyermekek fejlesztéséhez kapcsolódó szolgáltatásokat és különböző szabadidős programok/napközök/kirándulások biztosítását, addig mégsem tekintik ezeket a Gyerekesély projektek fő célkitűzéseinek, hiszen célként a szabadidő hasznos eltöltését mindössze az említések 5%-a emeli ki külön.

3. Célcsoportok bevonásával kapcsolatos tapasztalatok, nehézségek

Az eredmények és célok megítélése mellett érdemes megvizsgálni azt, hogy hogyan értékeli a szakmai vezetők az egyes programelemcsoportok szakmai sikerességét, valamint azt, hogy hogyan állnak a járási projektek az egyes tevékenységek megvalósításával. Bár ezekről a kérdésekről az I. fejezetben írtunk bővebben, azonban fontosnak gondoljuk a célcsoportok fókuszban tartásával újra áttekinteni a legfontosabb eredményeket. A kérdőív eredményei több kérdés esetében megerősítik azt, hogy a célcsoport bevonása és megszólítása több programelemben esetben nehézségeket okoz, amely akár egyes programelemek szakmai megvalósításának sikerességét is akadályozhatják. A következő fejezetben a célcsoportok bevonására, megszólítására vonatkozó főbb tapasztalatokat összegezzük.

Tevékenységek megvalósítása, szakmai sikeresség és célcsoport bevonási sikerek

Az I. fejezet 4. ábráján bemutatott eredményeket célcsoportok szerint újra megvizsgálva látszik, hogy a gyermekekre irányuló tevékenységek (pl.: hétfégi vagy szünidőben megvalósuló szabadidős és fejlesztőprogramok, közösségi részvételre felkészítő tevékenységek, gyermek és ifjúsági programok működtetése stb.) többnyire ütemezésnek megfelelően vagy kisebb arányban némi csúszással valósulnak meg, ezzel szemben a szülőknek szóló munkaerőpiaci részvétel növelésére, gazdálkodási ismeretek megszerzésére irányuló képzések, valamint a szintén szülőknek szóló gyermeknevelést támogató motivációs képzések, rendezvények a legkevesebb járásban haladnak eredeti ütemezésnek megfelelően, néhány járásban pedig még egyáltalán nem indultak el.

A szakmai sikeresség megítélése és a célcsoport bevonásának sikeressége a fő trendeket tekintve nem térnek el egymástól jelentősen (I. fejezet 2. táblázata és itt az 1. táblázat). Látható, hogy a célcsoportok vizsgálata esetében mind a szakmai sikeresség, mind a bevonási sikeresség a gyermekeket érintő programoknál magasabb, a szakemberekre irányuló programok értékelése változó, míg a kizárólag a szülőket érintő munkaerőpiaci részvételre, foglalkoztatási, gazdasági ismeretek megszerzésére vonatkozó tevékenységek mind a szakmai, mind a bevonási sikerességet tekintve alulmaradnak.¹⁹

A célcsoport bevonása szempontjából a gyermek- és ifjúsági programokat (átlagosan 4,52), valamint a szakemberek számára szervezett szupervíziót és coaching alkalmakat (átlagosan 4,44) ítélik meg a legsikeresebbnek, de szintén kiemelendők a hétfégi, vagy szünidőben megvalósuló szabadidős és fejlesztőprogramok (átlagosan 4,39), a közösségi házak kialakításához kapcsolódó tevékenységek (átlagosan 4,37), a szakemberek és megvalósítók számára szervezett előítéletek leküzdését szolgáló érzékenyítő tevékenységek (átlagosan 4,35) és a hálózatos együttműködést támogató programok (átlagosan 4,33).

¹⁹ A vegyes célcsoportokat érintő tevékenységcsoportok értelmezése és elemzése a részletes tevékenységek ismeretének hiányában torzított képet mutatna, a konkrét tevékenységek részletes megismerése, és hasonló szempontok szerint való vizsgálata indokolt lenne.

1. táblázat

Hogyan ítéli meg az alábbi tevékenységcsoportokon belül a célcsoport bevonásának sikerességét a projekt jelenlegi szakaszában egy 1-5-ig terjedő skálán? (N=31)

Tevékenységcsoportok	Bevonási sikeresség átlaga (1-5-ig)	N	Szórás
Munkaerő-piaci részvételre, foglalkoztatási, gazdálkodási ismeretek megszerzésére irányuló tevékenységek	3,67	27	0,96
Közösségi részvételre felkészítő tevékenységek	3,72	29	0,88
Szakmai műhelyek kialakítása a gyerekekkel és családjukkal foglalkozó szakemberek számára	4,04	28	0,92
Gyermeknevelést támogató motivációs képzések, rendezvények a szülők számára	4,07	27	0,83
Prevenációs és kortárssegítő tevékenységek	4,17	29	0,80
Járási család- és gyermekjóléti központok szolgáltatásainak fejlesztése	4,24	29	0,87
Hálózatos együttműködést támogató csapatépítő programok a projekt megvalósítói, szakemberei számára	4,33	27	0,68
Előítételek leküzdését szolgáló érzékenyítés, szemléletformálás, konfliktuskezelés a projekt megvalósítói, szakemberei számára	4,35	26	0,63
Közösségi ház(ak) kialakítása	4,37	30	0,72
Hétfévi, vagy szünidőben megvalósuló szabadidős és fejlesztőprogramok	4,39	31	0,88
Szupervízió, coaching a projekt megvalósítói, szakemberei számára	4,44	27	0,80
Gyermek- és ifjúsági programok működtetése	4,52	31	0,77

A célcsoport bevonásával kapcsolatos nehézségek

A szakmai vezetők körében lebonyolított kutatás több témakörhöz kapcsolódva több irányból igyekszik beazonosítani azokat a nehézségeket és akadályokat, amelyek a 31 járás szakmai megvalósítását akadályozzák valamilyen formában. A hátrányos helyzetű csoportok és különösen a gyerekeken kívüli család, szülők megszólítása folyamatosan visszatérő probléma, több járásban jelentős problémát jelent a nehezen elérhető célcsoportok hatékony megszólítása és bevonása.

A kérdőívben külön rákérdeztünk arra, hogy vannak-e olyan tevékenységek a járási projekten belül, ahol a célcsoportok bevonásával nehézségeket tapasztalnak: erre a kérdésre 25 járás összesen 43 tevékenységet és azokhoz kapcsolódó részleteket osztott meg velünk. A válaszok alapján a szülők és családok megszólítása okozza a legnagyobb problémát a járási projekteknek, így például gondok jelentkeznek a bevonással a következő tevékenységek esetében: szülőklub, baba-mama klub, családterápia/családmentor szolgáltatás, adósságkezelés és jogi tanácsadás vagy munkaerőpiaci tanácsadás. A szülők mellett a helyi szakemberek bevonása is sok nehézséget okoz: a szakemberek túlterheltsége, motiválatlansága és érdektelenség miatt

gyakran nehéz őket meghívni különböző műhelyekre vagy képzésekre. Szintén kiemelték a szakmai vezetők, hogy nehézséget okoz az, ha a településvezetés vagy egyes intézmények teljes mértékben elzárkóznak együttműködésektől és közös munkától. A projektmegvalósításhoz és annak kötelező adminisztrációjához kapcsolódva a szakmai vezetők megítélése szerint csökkenti a lakosság bevonásának a sikerességét az, hogy egyes eseményeken való részvételhez nagy mértékű adminisztráció elvégzése szükséges, a lakosság számára sok esetben problémát jelent a különböző kérdőívek, jelenléti kitöltése, fotók készítése és minden egyéb adminisztrációs kötelezettség. Kiemelendő, hogy a lakosság bizonyos szolgáltatásokkal (pl. jogi tanácsadás, adósságkezelés, terápia, pszichológus) kapcsolatban bizalmatlan vagy fenntartásai vannak, megszólításuk és bevonásuk ezért különös figyelmet igényel, szükséges a megfelelő eszközök megtalálni az ő bevonásukra is.

A célcsoportok bevonásával kapcsolatos tapasztalatok - sikerek és jó példák

A szakmai vezetők által megfogalmazott nehézségek összesítése mellett szintén tanulságos a jó példák és jó megoldások fontosabb megállapításainak összegzése, ehhez külön kérdésben kértük a szakmai vezetőket, hogy osszák meg velünk azokat a tevékenységeket és tapasztalatokat, ahol a célcsoport bevonása megítélésük szerint jól és sikeresen működik. Erre a kérdésre 24 járás szakmai vezetője 53 konkrét jó és sikeres példát említett, a következő fejezetben ezeknek a válaszoknak a legfontosabb általános tanulságait összegezzük.

A sikeres bevonás és megszólítás példajaként említett tevékenységek jelentős része a közösségi házakhoz és a nyári táborokhoz kapcsolódik, valamint többen említettek olyan szolgáltatásokat, amelyek kapacitás bővítés miatt nagyobb létszámban tudják elérni a célcsoportot. A szakmai vezetők által kiemelt tevékenységek esetében érdekes különbségek mutatkoznak abban a tekintetben, hogy hogyan definiálják a „célcsoport elérésének és bevonásának” sikerességét. Egyes szakmai vezetők számára az a bevonás sikerességének alapja, hogy a hátrányos helyzetű családok, gyerekeket is meg tudják szólítani programokkal, míg más szakmai vezetők szerint akkor sikeres egy tevékenység, ha azzal nagy létszámban tudják elérni a lakosságot, vagy mások szerint pedig éppen akkor, ha 1-1 tevékenységgel több célcsoportot egyszerre tudnak megmozgatni. A sikerek és eredmények több szempont szerint értelmezhetőek: járásoktól és települési viszonyoktól függően egy-egy nehezen megszólítható gyermek vagy család aktív bevonása (és benntartása!) és egy-egy lakosságot, járási szakembereket, vagy akár szülőket megmozgató esemény is sikeresnek tekinthető a célcsoport bevonásával kapcsolatosan.

A szakmai vezetők válaszai alapján szeretnénk röviden összegezni, hogy a kiemelt jó példák és sikerek milyen szempontok szerint csoportosíthatóak. Több válaszban megemlítették, hogy fontos a folyamatos kísérés, jelenlét és az állandóság, ezt biztosítva a lakosság számára természetessé válik 1-1 intézmény, szakember, program jelenléte hosszabbtávon. Fontos szempontként jelenik meg a programok tervezésénél, hogy azok mindig az egyéni igényekre reagáljanak, egyéni problémák és nehézségek támogatásában tényleges segítséget tudjanak nyújtani. Több szakmai vezető említette, hogy szülőknél szóló programok esetében fontos a

gyermekfelügyelet biztosítása, valamint a közösségi igények figyelembevétele a programok tervezése során.

A célcsoport sikeres megszólításához mindig meg kell találni a megfelelő eszközt. A szakmai vezetők összesített válaszai alapján sokszor segíthet egy-egy nagyobb (több célcsoportot érintő) rendezvény megszervezése a helyi igényeknek megfelelően, vagy akár a települési „hangadókkal” közösen könnyebben megszólíthatóvá válhatnak a nehezen elérhető csoportok. Az állandó jelenlétén túl a lakosság programokba való bevonását segítő eszközök lehetnek például a folyamatos személyes látogatások és megkeresések, a különböző intézményekkel való szoros kapcsolattartás és közös munka, a kisebb ajándékok vagy kisebb csomagok biztosítása a részvételért, de akár a közösségi média használata (pl. facebook csoportok és fotók feltöltése), vagy a hosszútávú rendszeres programok bevezetése is segíteni tudja a lakosság programokba való bevonását, azok helyi elfogadottságát.

III. fejezet: Szakmai együttműködések tapasztalatai, kulcsszereplők és önkéntesek bevonása

Szerzők: Tóth Alexandra

Az EFOP-1.4.2-16 projektek szakmai vezetői számára összeállított kérdőív külön blokkban vizsgálja a szakmai együttműködési tapasztalatokat más, szintén a járásokban megvalósuló projektekkel - ennek a témakörnek a legfontosabb eredményeit összegezzük a következő fejezetben. A többi járásban megvalósuló projektekkel való kapcsolódáson túl a felmérés eredményeire támaszkodva röviden összegezzük és bemutatjuk a család- és gyermekjóléti központokkal, szolgálatokkal és más szervezetekkel való együttműködési tapasztalatokat, valamint röviden kitérünk a járás kulcsszereplőivel kapcsolatos legfontosabb eredményekre, és az önkéntességgel kapcsolatos tapasztalatokra egyaránt.

1. Szakmai együttműködések tapasztalatai más projektekkel

A szakmai együttműködés területei széles skálán mozognak, az alábbiakban összefoglaljuk a felmérés által kirajzolódó kapcsolódási pontokat az EFOP-1.4.2-16 projekt és más projektek között.

A szakmai együttműködés egyik jellemző területe a programok szervezésében, megvalósításában, tervezésében való együttműködés. Ennek része a folyamatos konzultáció, egyeztetés a tevékenységek megvalósításáról, a bevont célcsoport tagokról. Gyakori az együttműködés a rendezvények, képzések, workshopok, szakmai műhelyek, vezetői szintű egyeztetések, kerekasztal megbeszélések és közösségi programok szervezésében, valamint ezen programok népszerűsítésében is, ezáltal is összehangolva a különböző helyben megvalósuló projektek tevékenységeit.

Egy további fontos szakmai együttműködési terület a szakemberek közötti kapcsolatépítés, hálózatosodás, a szakmaközi együttműködés támogatása. A projektek együttműködnek tanácsadói szolgáltatások összehangolása során is: dietetikai tanácsadás, fejlesztő pedagógia, logopédia, pszichológiai tanácsadás, óvodapedagógiai tanácsadás, pályaorientációs tanácsadás területein.

Az egészségügyi komplex prevenció révén a családok szociális támogatása és a szülők számára biztosított kompetenciafejlesztő programok szervezése, családi napok, gyermeknap, nyári szabadidős programok és táborok szervezése is a szakmai együttműködés egy kiemelkedő területe. További fontos együttműködési terület az érintett iskolákban és óvodákban megvalósuló hasonló tartalmú programok ütemezésének összehangolása, a tanoda jellegű szolgáltatások kapcsán való együttműködés is.

EFOP-3.9.2 Humán szolgáltatások fejlesztése című projekt

A 31 járásból 11 járás jelölte, hogy együttműködik az EFOP-3.9.2 projekttel valamilyen formában, a szakmai együttműködés főbb területeit, melyek a felmérésből rajzolódottak ki, az alábbi táblázatban foglaltuk össze.

1. táblázat

Szakmai együttműködés területei az EFOP-3.9.2 projekttel (N=9)

Szakmai együttműködés területei
Programok szervezésében a kettősség elkerülése, az adott program tervezése során már figyelembe lettek véve a GYEP tevékenységei.
Nyári szabadidős programok szervezése.
Egyeztetések keretében az érintett és bevont iskolák és óvodákban megvalósuló hasonló tartalmú programok ütemezésének összehangolása.
Fejlesztő pedagógia és logopédia.
Programok megvalósítása, tervezése.
Résztevők egyeztetése.
Közvetlen az együttműködés a tanoda jellegű szolgáltatások kapcsán a Közösségi házban.
Közös programok, szakmai műhelyek.
Szakemberek közötti kapcsolatépítés, műhelyek, workshopok.

EFOP-1.5.3 Humán kapacitásfejlesztés című projekt

A 31 járásból 15 járás jelezte, hogy valamilyen formában együttműködik az EFOP-1.5.3 projekttel, a szakmai együttműködés főbb területeit az alábbi táblázatban foglaltuk össze.

2. táblázat

Szakmai együttműködés területei az EFOP-1.5.3 projekttel (N=12)²⁰

Szakmai együttműködés területei
Közösségi rendezvények.
Folyamatos konzultáció, egyeztetés a tevékenységek megvalósításáról, a bevont célcsoport tagokról.
Rendezvények, képzések, workshopok szervezése.
Egyeztetések keretében az érintett és bevont iskolák és óvodákban megvalósuló hasonló tartalmú programok ütemezésének összehangolása.
Logopédia.
Programok megvalósítása, tervezése, népszerűsítése.
Rendezvények, programok megvalósítása, programok népszerűsítése.
Egészségügyi komplex prevenció, családok pályaorientációs és szociális támogatása, szülők fejlesztése.
Szülők számára biztosított kompetenciafejlesztő programok.

²⁰ A táblázatban csak a releváns válaszok jelennek meg.

EFOP-1.5.1 Végtelen lehetőség című projekt

A 31 járásból mindössze 6 járás jelezte, hogy együttműködik az EFOP-1.5.1 projekttel, a szakmai együttműködés főbb említett területeit az alábbi táblázatban foglaltuk össze.

3. táblázat

Szakmai együttműködés területei az EFOP-1.5.1 projekttel (N=5)²¹

Szakmai együttműködés területei
Településeken szervezett közösségi programok megvalósítása.
Szakmai együttműködés, programok egyeztetése, duplikációk kerülése, a programok egymást kiegészítik, illetve egymást erősítik, mint pl. szakemberek foglalkoztatásának területe.
Kerekasztal megbeszélések, gyermekek, tanulók patronálása, szülő klubok, adományozások, táborok.
Közös szakmai műhelyek, vezető szintű egyeztetések.

²¹ A táblázatban csak a releváns válaszok jelennek meg.

Felzárkózó települések program

A 31 járásból 8 járás jelezte, hogy valamilyen formában együttműködik a Felzárkózó települések programmal, a szakmai együttműködés főbb területeit az alábbi táblázatban foglaltuk össze.

4. táblázat

Szakmai együttműködés területei a Felzárkózó települések programmal (N=6)²²

Szakmai együttműködés területei
Szakmai előadásokon való közös részvétel, szakmai hálózatban való együttműködés.
Szakmai tevékenységek összehangolása.
Szakközi együttműködés.

²² A táblázatban csak a releváns válaszok jelennek meg.

EFOP-1.4.3 Jó kis hely című projekt

A 31 járásból 8 járás jelezte, hogy együttműködik az EFOP-1.4.3 projekttel, a szakmai együttműködés főbb területeit az alábbi táblázatban foglaltuk össze.

5. táblázat

Szakmai együttműködés területei az EFOP-1.4.3 projekttel (N=6)

Szakmai együttműködés területei
Szakmai támogatás, utazó szakemberek biztosítása, munkacsoporti együttműködés.
Jelenleg a kistérségben két településen működik Jó kis hely, a programok szervezésénél az EFOP-1.4.3 tevékenységeit figyelembe veszik, kölcsönösen egyeztetik a megvalósítást.
Szakmai előadásokon való közös részvétel, szakmai hálózatban való együttműködés.
Van kapcsolat a programok közt a célcsoport azonosságok miatt, szükséges a programok tartalmi egyeztetése, meghívást kapnak a célcsoportnak tartott szakmai programokra.
Közösségi, szabadidős programok, szülők számára szervezett programok.
Tanácsadói szolgáltatás, családi nap, közösségépítő nap, gyermeknap, esetmegbeszélés, szakmaközi megbeszélés, dietetikai tanácsadás, workshop, fejlesztő pedagógia, pszichológiai tanácsadás, óvodapedagógiai tanácsadás.

EFOP-1.6.2 Szegregált élethelyzetek felszámolása című projekt

A 31 járásból mindössze 6 járás jelezte, hogy együttműködik az EFOP-1.6.2 projekttel, a szakmai együttműködés főbb területeit az alábbi táblázatban foglaltuk össze.

6. táblázat

Szakmai együttműködés területei az EFOP-1.6.2 projekttel (N=6)²³

Szakmai együttműködés területei
Szakmai előadásokon való közös részvétel, szakmai hálózatban való együttműködés.
Egyeztetések keretében az érintett és bevont iskolák és óvodákban megvalósuló hasonló tartalmú programok ütemezését hangolták össze.
Folyamatos egyeztetésekkel segítik egymás munkáját, illetve nem duplikálják a szolgáltatásokat. Pl. pályaeorientációt nem tartanak mindkét projektből ugyanannak az iskolának vagy osztálynak.
Közösségi rendezvényeknél alkalmankénti segítségnyújtás, egymás programjainak kiegészítése.
Tanácsadói szolgáltatás, családi nap, közösségépítő nap, gyermeknap, esetmegbeszélés, szakmaközi megbeszélés, dietetikai tanácsadás, workshop, fejlesztő pedagógia, pszichológiai tanácsadás, óvodapedagógiai tanácsadás, pályaeorientációs tanácsadás.

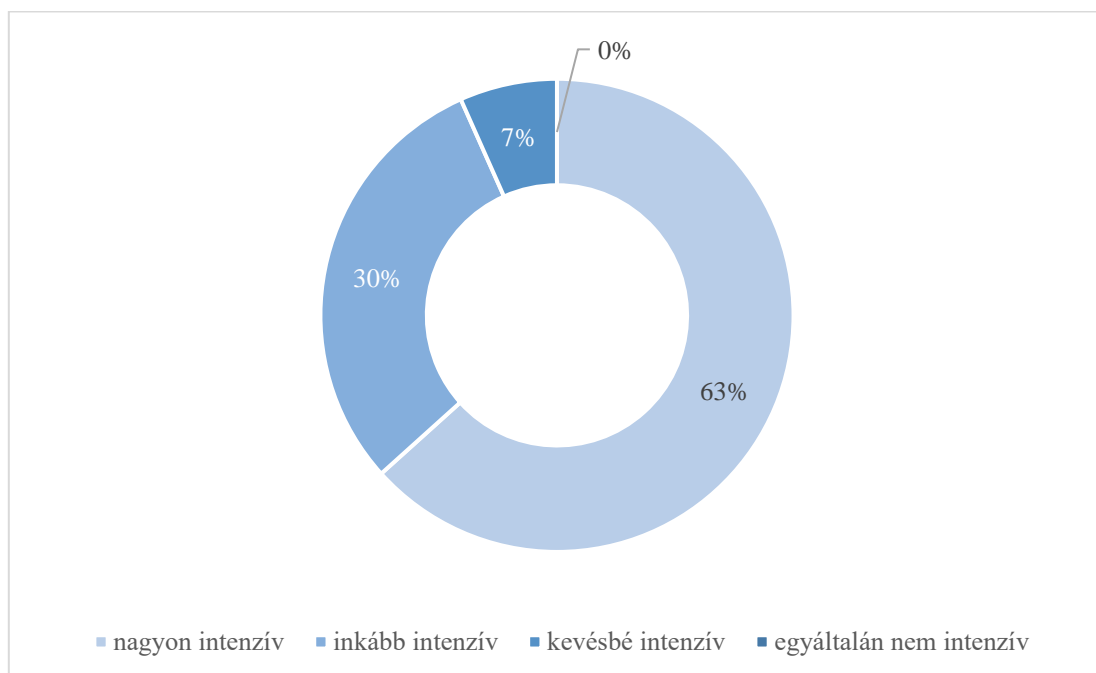
²³ A táblázatban csak a releváns válaszok jelennek meg.

2. Szakmai együttműködések a család- és gyermekjóléti központokkal és szolgálatokkal

A 31 járásban összesen 115 fő dolgozik a család- és gyermekjóléti központ és szolgálatok munkatársai közül az EFOP-1.4.2-16 projektben. Döntő többségük (85%) részmunkaidőben, 15%-uk teljes állásban dolgozik a projektben. Jellemzően családsegítéssel kapcsolatos munkaköröket, valamint koordinátori szerepet töltenek be. Az 1. ábrán látható, hogy a család- és gyermekjóléti központok és szolgálatok munkatársaival a járvány időszakában a járások több mint 90%-ában aktív együttműködés volt tapasztalható. Amennyiben az együttműködés intenzitását vizsgáljuk 4-es skálán értékelve, azt láthatjuk, hogy a járások 63%-ánál nagyon intenzív, 30%-ánál inkább intenzív, 7%-ánál kevésbé intenzív a kapcsolat a járvány időszakában.

1. ábra

A kapcsolat intenzitása a család- és gyermekjóléti központ és szolgálatok munkatársaival a járvány időszakában (% , N=30)

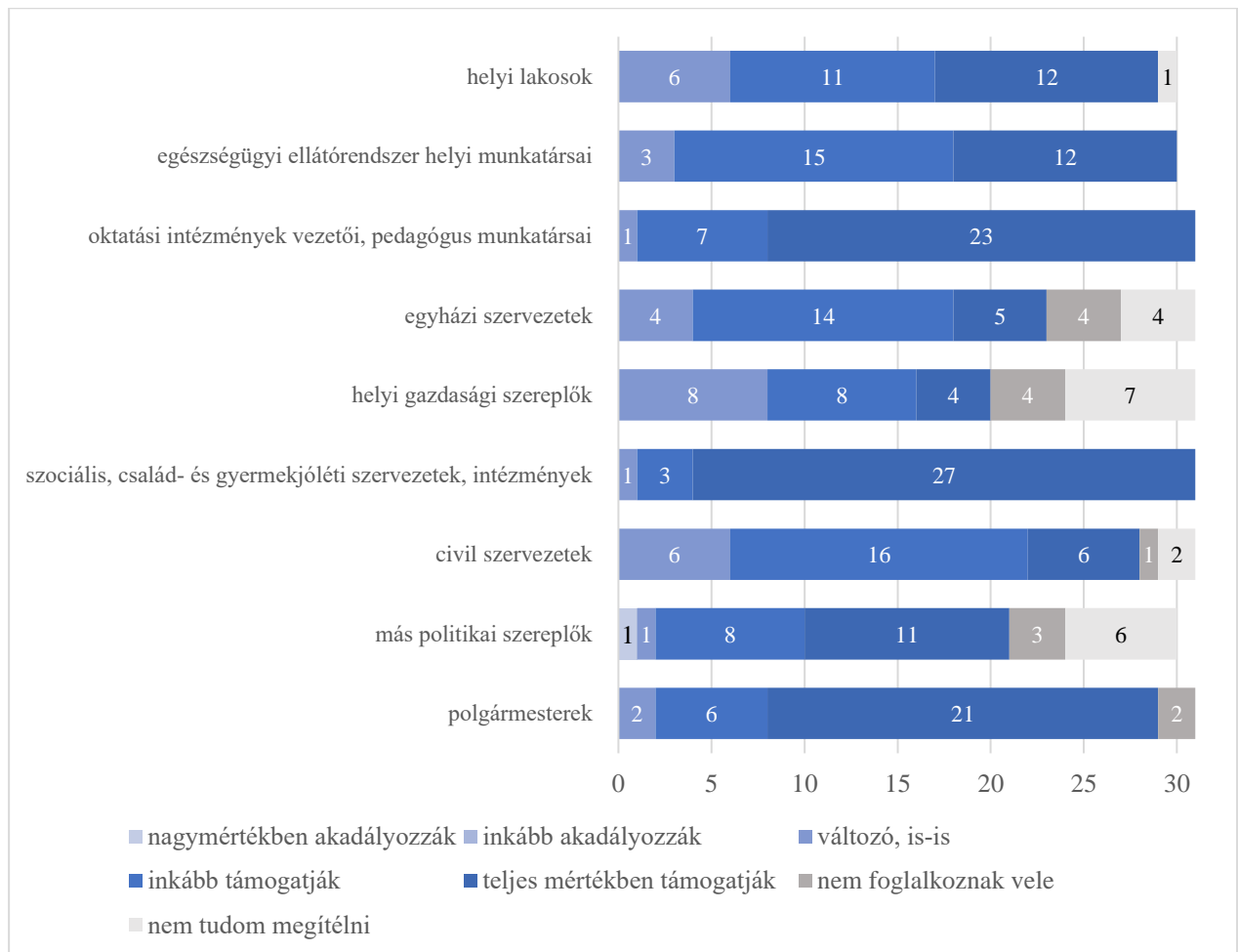
3. A járási projektek kulcsszereplők általi támogatottsága

A szakmai vezetők számára összeállított kérdőív vizsgálta továbbá, hogy a szakmai vezetők véleménye szerint a járások kulcsszereplői - helyi lakosok, egészségügyi ellátórendszer munkatársai, oktatási intézmények vezetői, pedagógusai, helyben tevékenykedő egyházi szervezetek, helyi gazdasági szereplők, szociális, család- és gyermekjóléti szervezetek,

intézmények, civil szervezetek, polgármesterek, valamint más politikai szereplők - hogyan viszonyulnak az EFOP-1.4.2-16 projekt megvalósításához. A következő ábrán összegezzük az eredményeket.

2. ábra

Tapasztalatai szerint a járás kulcsszereplői hogyan viszonyulnak jelenleg az EFOP-1.4.2-16 projekt megvalósításához? (N=31)

A szociális, család-és gyermekjóléti szervezetek, intézmények, az oktatási intézmények vezetői, pedagógus munkatársai, az egészségügyi ellátórendszer helyi munkatársai és a polgármesterek támogatják legnagyobb arányban teljes mértékben az EFOP-1.4.2-16 projekt megvalósulását. A projekt megvalósításának akadályoztatásáról egyetlen visszajelzés érkezett más politikai szereplők kapcsán.

Összességében elmondható, hogy a járás kulcsszereplői többségében inkább vagy teljes mértékben támogatják a megvalósítást a Gyerekesély programok szakmai vezetőinek megítélése szerint.

4. Együttműködés más helyi szervezetekkel a járvány időszakában

Az EFOP-1.4.2-16 helyi szervezetekkel való együttműködése kapcsán arra a kérdésre fókuszáltunk, hogy folytattak-e aktív együttműködést a járási projektek a helyi intézményekkel a járvány időszakában? A szakmai vezetők számára összeállított kérdőívben az alábbi helyi szervezetekkel való együttműködést vizsgáltuk a járványidőszakra vonatkozóan:

- nevelési-oktatási intézmények (óvodák, iskolák, egyetemek, főiskolák),
- egészségügyi intézmények,
- szociális intézmények (Család-és gyermekjóléti központok és szolgálatok),
- önkormányzatok,
- rendőrség, katonaság,
- civil szervezetek,
- egyházi szervezetek,
- hazai vagy EU-s pályázati szereplők,
- helyi lakosok, célcsoport tagok (szülők, gyerekek),
- nyugdíjasok.

A járások túlnyomó többsége aktívan együttműködött a különböző oktatási és nevelési intézményekkel: a járások 93%-a aktív együttműködést folytatott a járvány időszaka alatt az iskolákkal, 90%-a az óvodákkal, 75%-a pedig aktívan együttműködött a különböző egészségügyi intézményekkel és szakemberekkel (orvos, védőnő). A járványidőszakban a járások nagy része aktívan együttműködött polgármesterekkel (87%), kisebbségi önkormányzatokkal (78%), civil és egyházi szervezetekkel (70%), valamint hazai vagy EU-s pályázati szereplőkkel (63%) egyaránt.²⁴

5. Önkéntesek bevonása

A kérdőívben azt is vizsgáltuk, hogy a különböző csoportok milyen mértékben vesznek részt önkéntesként a Gyerekesély Programokban zajló tevékenységek támogatásában a szakmai vezetők megítélése szerint.

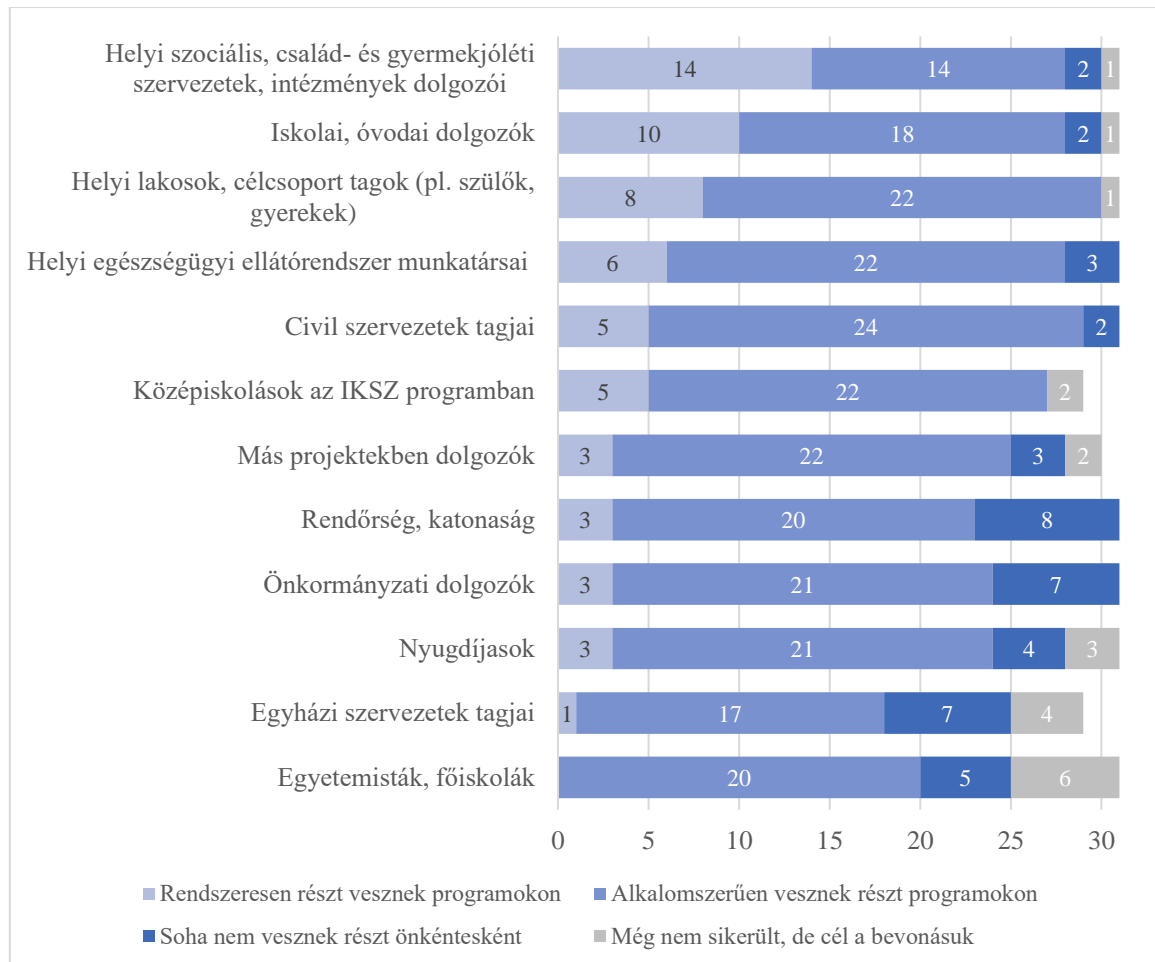
A 3. ábrán látszik, hogy rendszeresen leginkább a helyi szociális, család- és gyermekjóléti szervezetek, intézmények dolgozói, az iskolai és óvodai dolgozók, valamint a helyi lakosok, célcsoport tagok (pl. szülők, gyerekek) vesznek részt leginkább a Gyerekesély Programokban zajló tevékenységek támogatásában önkéntesként. Az egyetemisták és főiskolások bevonása megjelenik célként több járásban (6 járás), a többi járásban ők inkább alkalmasszerűen vesznek részt a programokon, rendszeres részvételük még egyetlen járásban sem valósult meg. A kiugró értékeket vizsgálva látható továbbá, hogy a rendőrség, katonaság, egyházi szervezetek tagjai,

²⁴ A járványidőszak további fontosabb tapasztalatait a tanulmánykötet IV. fejezetben részletezzük.

valamint az önkormányzati dolgozók több járásban soha nem vettek részt önkéntesként a tevékenységek támogatásában.

3. ábra

Önkéntes részvétel a Gyerekesély Programokban zajló tevékenységek támogatásában (N=31)

Összességében a szakmai vezetők véleménye szerint viszonylag magas az önkéntes részvétel a Gyerekesély Programokban zajló tevékenységek támogatásában, a kiemelt és bemutatott csoportok többsége legalább alkalmasszerűen részt vesz a programokon.

IV. fejezet: A koronavírus járványhelyzet hatása és a projektek reagálása

Szerzők: Kiss Márta, Perpék Éva

A COVID-19 világjárvánnyal járó korlátozások természetesen kihatással voltak és vannak a Gyerekesély projektek megvalósítására is. A szakmai vezetőknek feltett kérdések a járvány első hullámának időszakára vonatkoztak, a programokat egyrészt átfogóan, általánosan, másrészt az egyes programelemek szintjén vizsgálták. Jelen tanulmányban elsőként kitérünk arra, hogy a pandémia hatására milyen arányban szüneteltek a projektben megvalósuló programok, és milyen humán erőforrás- és feladat-átcsoportosítások történtek. A tanulmány második részében feltérképezzük, hogy a szakmai vezetők szerint mik voltak a Gyerekesély program legfőbb feladatai a koronavírus idején. Bemutatjuk, hogy milyen arányban és formában vettek részt a járási projektek olyan tevékenységekben, mint az iskoláskorúak online oktatásának támogatása, a család- és gyermekjóléti szolgáltatások kiterjesztése, az óvodáskorúak fejlődésének támogatása, a szülői kompetenciafejlesztés, az egészségügyi szolgáltatások megszervezése.

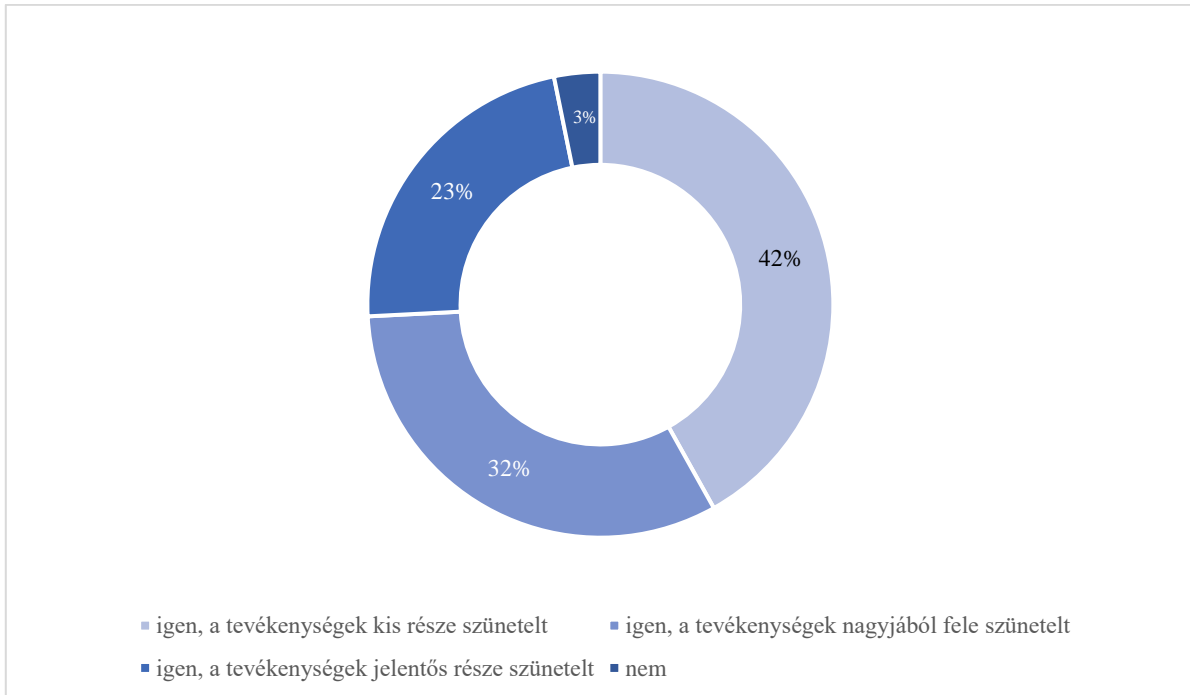
Ezek után felmérjük, hogy intézményi szinten minként alakultak az együttműködések a COVID-19 első hullámában. Megvizsgáljuk a nevelési, oktatási, család- és gyermekjóléti, egészségügyi, civil és egyházi intézményekkel, településvezetőkkel, valamint pályázati szereplőkkel való együttműködések. Végül összegezzük a szakmai vezetői véleményeket a járványhelyzetre adott reakciókról, illetve az általuk alkalmazott sikeres megoldásokról.

1. A járványhelyzet általános hatásai

A járványhelyzetre a járások – a hatósági utasítások szabály- és keretrendszerén belül – különbözőképpen reagáltak. Összességében a megkérdezettek nagyobb része (17 járás képviselője) válaszolta, hogy a tevékenységek nagyjából fele, vagy jelentős része szünetelt, míg 13 szakmai vezető szerint a tevékenységek kisebbik részét kellett felfüggeszteni. Csupán egy járásból érkezett az a válasz, hogy a projekt változatlan tartalommal zajlott (1. ábra).

1. ábra

A járványhelyzet hatására voltak-e szünetelő programelemek, tevékenységek, szolgáltatások? (% , N=31)

A változások értelemszerűen a program-munkatársak tevékenységeit is érintették, a legtöbb helyen átcsoportosítások, feladatmódosítások történtek (19 járás). A megváltozott munkakörök típusát illetően 45 válasz érkezett, melyek közül kiemeljük a leggyakoribb említéseket. A legtöbben (több mint egyharmad arányban) a koordinátori feladatok megváltozását jelezték, ezt követték a különböző, jellemzően személyes érintkezést igénylő programokat, majd a kiszervezett tevékenységeket biztosítókat (8 esetben), és a fejlesztő szakembereket/mobil szolgáltatásokat érintő változások (7 esetben).

A legnagyobb változás az oktatási feladatokkal, valamint az intézményekkel való kapcsolattartással és közvetítéssel kapcsolatban mutatható ki (8-8 esetben). Emellett az ételosztás, adományok kezelése, étkeztetés terén is többletfeladatok keletkeztek hat esetben, továbbá a tájékoztatás, információnyújtás és ügyintézés feladatait is érintette a járvány. Megjelent továbbá egy új célcsoport, az idősek, akikre eddig jellemzően nem irányult tevékenység/szolgáltatás a Gyerekesély projektek keretében. A járványhelyzetben úgy értékelték néhány járásban, hogy indokolt rájuk (is) nagyobb figyelmet fordítani, ez főként bevásárlást, gyógyszerkiváltást, ügyintézését jelentett.

Új tevékenységek is feltűntek, ilyen például a maszkvarrás, vagy az adományok (sok esetben technikai eszközök) osztása, koordinálása, ami szintén nem volt eddig elterjedt a programokban, most azonban több járásban is átcsoportosítottak erőforrásokat erre a célra. Tulajdonképpen új tevékenységként fogható fel a projektek iskolai oktatásban (tananyagok,

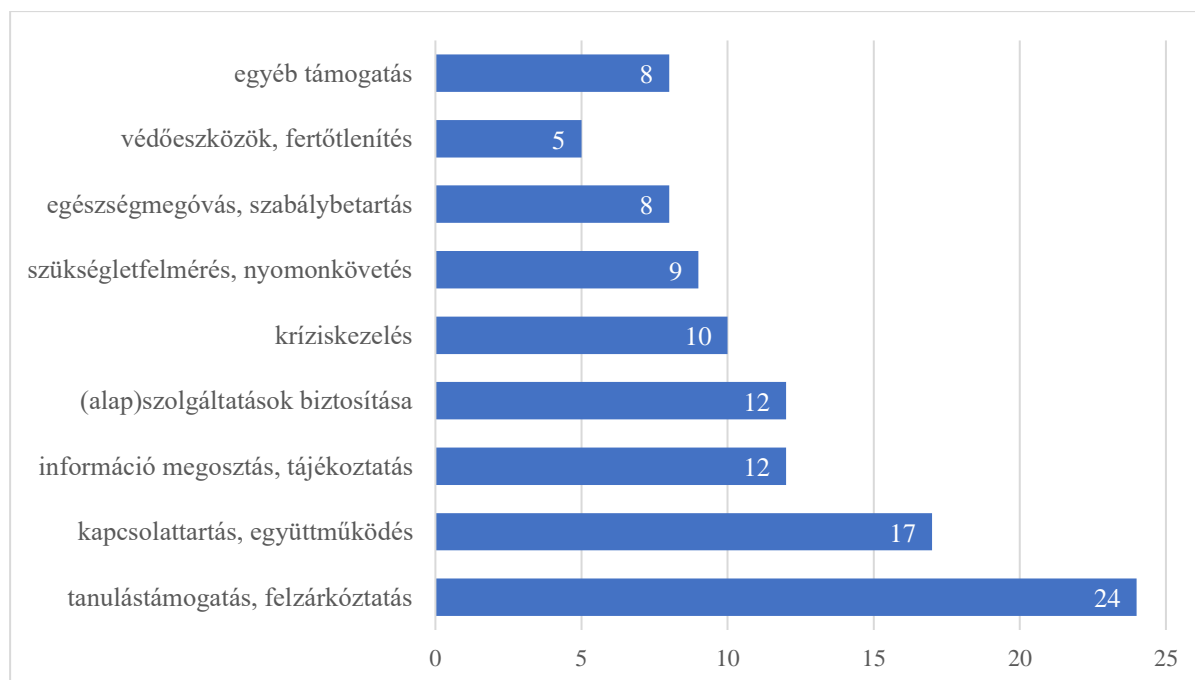
tanórák elérhetővé tételében) való feladatvállalása²⁵, illetve a célcsoport digitális oktatásban való részvételének nyomon követése is, mely tevékenységekről az alábbiakban részletesebben is beszámolunk.

2. Feladatok és projekttevékenységek a járványidőszakban

A felmérésben rákérdeztünk arra, hogy a szakmai vezetők szerint mik a Gyerekesély program legfőbb feladatai a koronavírus időszakában. A megkérdezettek saját szavaikkal fejthették ki véleményüket erről a témáról. A válaszok kódolása után tartalmilag kilenc különböző feladats csoportot azonosítható, ami összesen 105 megnevezett feladat alapján alakult ki. A szakmai vezetők megítélése szerint a program legfontosabb feladata a tanulástámogatás és a felzárkóztatás (24 említés) a világiárvány idején (2. ábra). A következő leglényegesebb tevékenységként a kapcsolattartást és együttműködést (17 említés), illetve ezzel összefüggésben a - hiteles - információszerzést- és közvetítést (12 említés) emelték ki. Ezeket a tételket a válaszadók általában a célcsoport érdekében végzett feladatként fogalmazták meg. A kapcsolattartás és együttműködés releváns intézményei között leggyakrabban az iskolát, az önkormányzatot, a szociális intézményeket sorolták fel, és egy esetben jelöltek meg egészségügyi intézményt.

2. ábra

Véleménye szerint melyek a Gyerekesély program legfőbb feladatai a koronavírus időszakában? (N=105 említés, 31 járás, nyitott kérdés)

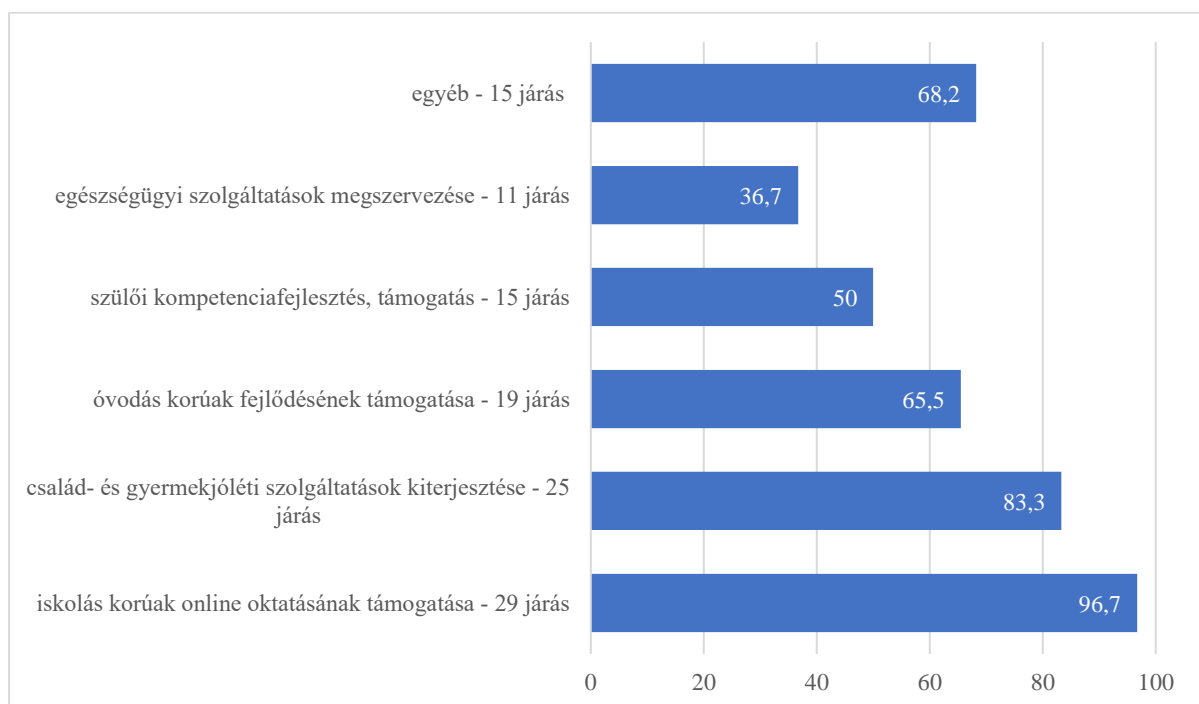

²⁵ Korrepetálás és tanulássegítés eddig is volt, ami az iskolákkal való kapcsolattartással is járt, de a feladat jellege és láthatóan intenzitása is megváltozott a járványidőszakban a kérdőív tanúsága szerint.

A program feladataival kapcsolatos említések bő tizede vonatkozott az általános- és alapszolgáltatások biztosítására, elsősorban a közösségi házak és terek nyitvatartása, az itteni alap- és komfortszolgáltatások nyújtása, valamint a lehetséges foglalkozások megtartása révén. Az egészségvédelem, a szabályok betartása és betartatása, valamint az ehhez szükséges védőeszközök és fertőtlenítés biztosítása (együttesen 13 említés) is kiemelt feladatként fogalmazódnak meg. A válaszok között megjelent továbbá a kríziskezelés (10 említés), valamint a folyamatos szükségletfelmérés, azaz a célcsoport helyzetének figyelése, igényeinek felmérése, a nyomonkövetés és a problémák jelzése (9 említés). Feltételezhető, hogy a Gyerekesély program legfőbb feladatainak körvonalazása során az érintettek saját tapasztalataikból indultak ki. Azaz: a járvánnyal összefüggő misszió meghatározása nem független attól a tevékenységtől, amit a programok folytattak ebben a különleges helyzetben.

3. ábra

A járvány első hullámában részt vettek-e a projekt munkatársai az alábbi tevékenységekben? („Igen” válaszok aránya, %, N=29-31)

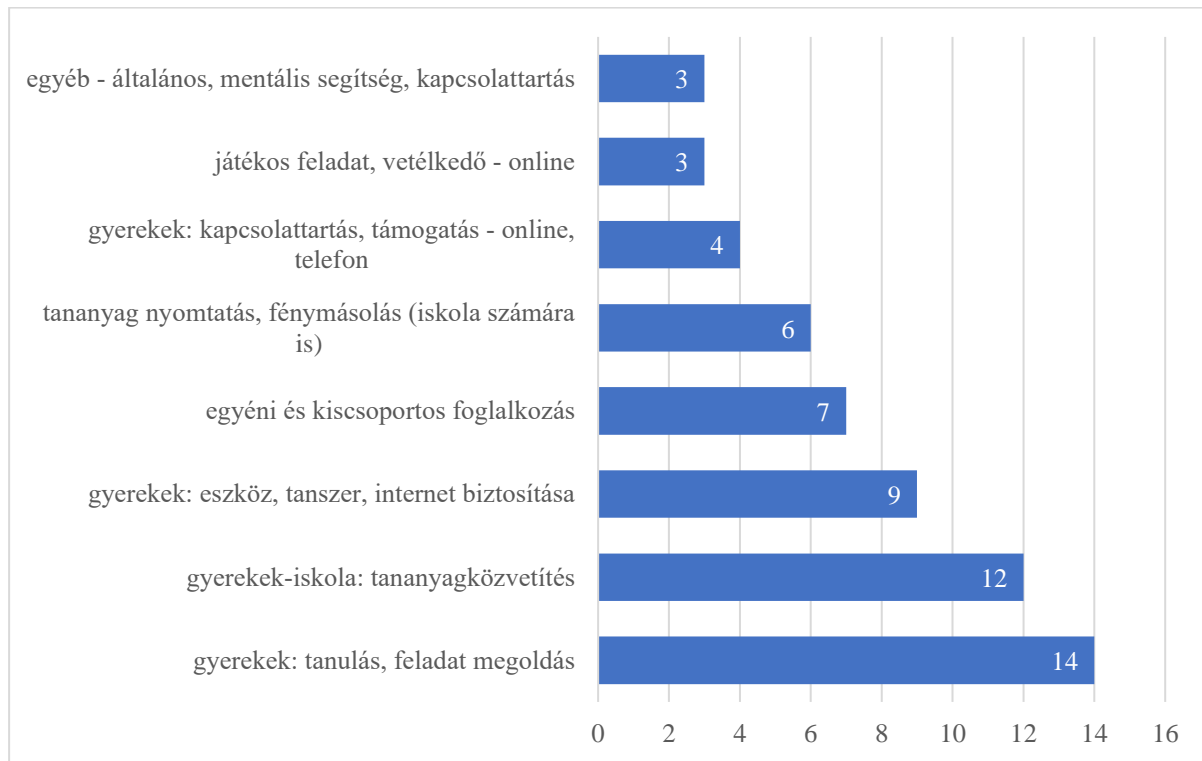

A kérdőív a járvány első hullámáról és néhány konkrét, a projekt és a járvány szempontjából egyaránt releváns tevékenységről is tartalmazott kérdéseket. Ezek a részvételi arányra, a részvétel tartalmára és a résztvevőkre vonatkoztak. Az előzőekben ismertetett eredményekkel összhangban a program munkatársai a legnagyobb arányban a (digitális) tanulássegítésben vettek részt: gyakorlatilag minden járás bekapcsolódott ebbe a tevékenységbe (két kivétellel). A szakmai vezetők véleménye szerint emellett kiemelkedő szerep jutott a család- és gyermekjóléti szolgáltatások kiterjesztésének, segítésének: 25 járásban nyilatkozták azt, hogy a projekt munkatársai részt vettek ilyen tevékenységben. A járvány első hullámában a programok kétharmada vonódott be az óvodás korúak fejlődésének támogatásába, felük a szülői

kompetenciafejlesztésbe, harmaduk pedig az egészségügyi szolgáltatások megszervezésébe (3. ábra).

4. ábra

A járvány első hullámában részt vettek-e a projekt munkatársai az alábbi tevékenységben: online oktatás segítése, támogatása iskoláskorúak számára? Ha igen: hogyan, milyen módon vettek részt benne? (N=58 említés, 29 járás, nyitott kérdés)

A tanulássegítés és felzárkóztatás tartalmát illetően a szakmai vezetők összesen 58 tanulástámogatással összefüggő tevékenységet említettek (4. ábra). A legtöbben azt nyilatkozták, hogy a diákokat az iskolai feladatok teljesítésében támogatták, pl. a feladatok megoldásához, a tananyag letöltéséhez és a feladatok feltöltéséhez nyújtott segítséggel. Lényegesnek bizonyult a program híd szerepe az iskolák és a tanulók között, ami pl. nyomtatásban, fénymásolásban, a tananyag diákokhoz eljuttatásában és a megoldott feladatok iskolához való visszajuttatásában jelentkezett. Megmutatkozik a program szerepvállalása a távolléti oktatásban elérhetetlenné, láthatatlanná vált gyerekek felkutatásában, elérésében, bekapcsolásában az oktatásba. Ez a szerepvállalás nemcsak itt, hanem más kérdésekre érkezett válaszok alapján is tetten érhető. A tanulástámogatás és felzárkóztatás során az egyéni vagy kiscsoportos foglalkozás az egyik leghatékonyabb megoldás. Ilyenről a 31 járásból 7 számolt be a járvány első hullámára vonatkozóan. Megjelent továbbá a tanuláshoz szükséges eszközök (tanszerek, taneszközök, internet) biztosítása a szakmai vezetők válaszai között, valamint a tananyag kinyomtatásában, fénymásolásában nyújtott segítség is.

A tanulástámogató tevékenységekbe a közösségi házak és terek munkatársai vonódtak be a legnagyobb arányban; az említett résztvevők harmada közülük került ki. Rajtuk kívül jelentős

szerepet vállaltak a szociális szakemberek (iskolai szociális segítők, családsegítők, szociális munkások), illetve a települési-, középiskolai- és családmentorok is. A tanulássegítésben résztvevő szakemberek között néhány esetben említésre kerültek a szakterületi koordinátorok, a fejlesztő pedagógusok, illetve a szakmai vezetők és asszisztenseik is.

Az iskoláskorúak számára biztosított tanulássegítés és felzárkóztatás mellett jelentős szerep jutott a család- és gyermekjóléti szolgáltatások kiterjesztésének: 25 járás vett részt ilyen tevékenységben (1. táblázat). A legjellemzőbb tevékenységcsoport a járvány első hulláma idején tapasztalt krízishelyzetek kezelése és szükségletek kielégítése volt (9 említés), adomány- és ételosztás, a gyermekétkeztetés előmozdítása, bevásárlás, védőeszközök biztosítása révén. A programok a szükségletek kielégítése mellett azok felmérésében, a nyomonkövetésben, a célcsoporttal és a család- és gyermekjóléti központtal/szolgálattal való kapcsolattartásban is szerepet vállaltak. Egy-egy esetben biztosítottak jogi, pszichológiai, életvezetési, adósságkezelési tanácsadást és segítő beszélgetést. Ezen szolgáltatások nagy része kötelező tevékenység a program megvalósítók számára. A család- és gyermekjóléti szolgáltatások között megjelent az idősgondozás, illetve az iskoláskorúak tanulássegítése is. A tevékenységekben résztvevők a leggyakrabban a család- és gyermekjóléti szakterületi koordinátorok és munkatársak (családmentor, családmenedzser, iskolai szociális segítő stb.) közül kerültek ki. A résztvevők között vannak továbbá a közösségi házak munkatársai, önkéntesek, illetve a megvalósítók általában.

1. táblázat

A járvány első hullámában részt vettek-e a projekt munkatársai az alábbi tevékenységben: a család- és gyermekjóléti szolgáltatások kiterjesztése, segítése? Ha igen: hogyan, milyen módon vettek részt benne? (Említések száma, %, 25 járás, nyitott kérdés)

Tevékenység	N	%
Szükségletek kielégítése, kríziskezelés: adomány- és ételosztás, gyermekétkeztetés, bevásárlás, védőeszközök	9	29
Célcsoport nyomonkövetése, segítése, kapcsolattartás	4	13
Szükségletek, rászoruló felmérése - idők is	4	13
Tanácsadás - életvezetési, jogi, pszichológiai, adósságkezelés, segítő beszélgetések, családlátogatás	4	13
Együttműködés, támogatás, kapcsolattartás - család- és gyermekjólét	4	13
Rendelkezésre állás, ügyintézés, fogadóóra	3	10
Egyéb: idősgondozás, információ átadás, iskola jelzése alapján gyerekek bevonása az online oktatásba	3	10
Összesen	31	100

A szakmai vezetők 19 járásból 21 tevékenységet neveztek meg arra a kérdésre válaszul, hogy milyen módon vettek részt az óvodás korú gyerekek fejlődésének támogatásában. Mindössze a programok ötödénél tapasztaltuk, hogy a fejlesztőpedagógusok foglalkozásaikat a járványhelyzetben is biztosították valamilyen módon. Ezen felül a programok kézzel fogható módon, nyomtatott feladatlapokkal, illetve a tanulást segítő rajz- és kézműves eszközökkel, játékokkal járultak hozzá az óvodások fejlődéséhez (10 említés). A fejlesztőpedagógusokon kívül e tevékenységek résztvevői között is a közösségi házak és terek munkatársait említették a legtöbb - négy - esetben. A reális igényekre reagálva, a program erőforrásai az iskolások tanulástámogatására összpontosultak, az óvodásokra általában kevesebb és kisebb intenzitású tevékenység irányult.

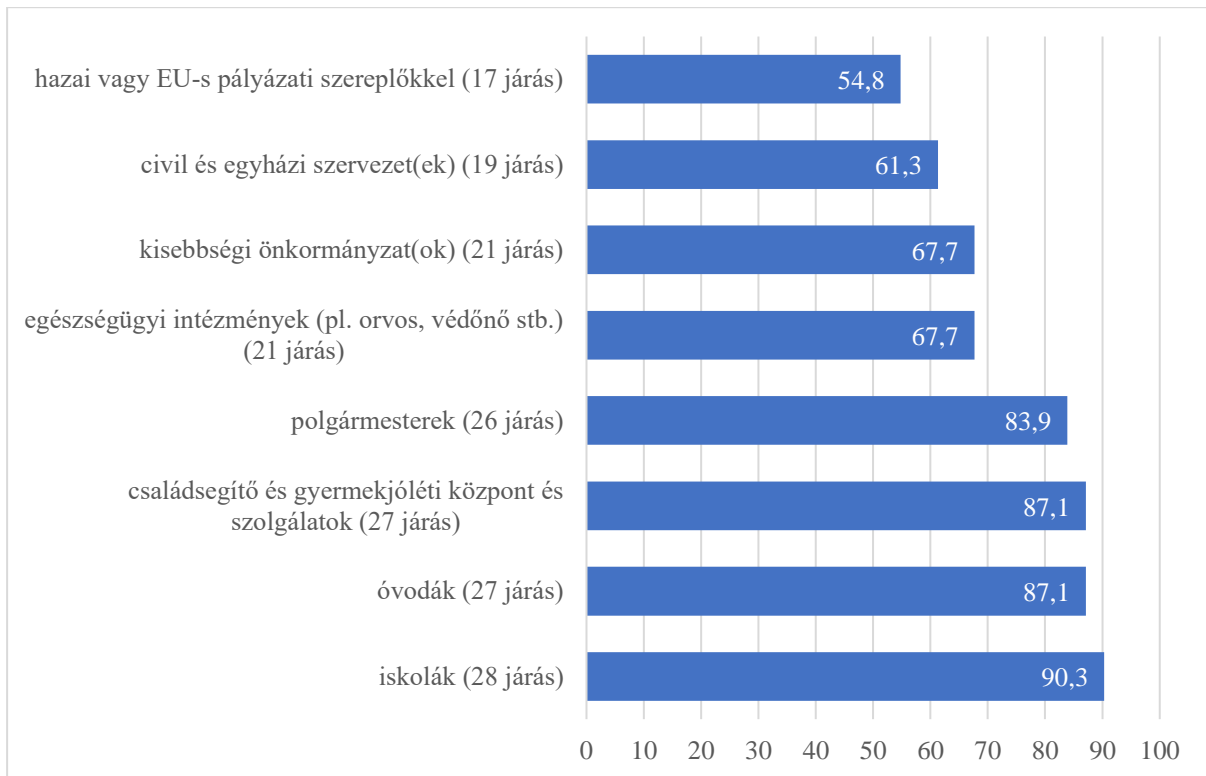
A Gyerekesély programok fele jelezte, hogy a járvány első hulláma alatt biztosított szülői kompetenciafejlesztést vagy támogatást. A tevékenység tartalmát illetően 16 említés érkezett. Mindössze öt konkrét esetben tértek ki kifejezetten arra, hogy személyes formában tartottak szülőklubot, tanácsadást, segítő beszélgetést, vagy nyújtottak segítséget a digitális eszközök használatához. A többi szolgáltatást online fórumon biztosították, vagy nem tértek ki az online vagy offline jellegre. Az egészségügyi szolgáltatások megszervezésében résztvevő 11 járás elsősorban a járványügyi védekezésből vette ki a részét maszk varrással, védőfelszerelés és tisztítószerek biztosításával, a gyógyszerek felíratásában, kiváltásában és páciensekhez való eljuttatásában vállalt feladatokkal (7 említés). Az iskola és a család közötti híd szerephez hasonlóan ebben az esetben is a program közvetítő funkciója érhető tetten az orvos és a páciens között. A fent említetteket a válaszadók fele néhány további tevékenységgel egészítette ki. A tevékenységek között említettek egészségügyi és higiénés (maszkvarrás- és osztás, fertőtlenítő- és tisztítószerek biztosítása), szociális (szociális- és közétkeztetés, idősellátás) szolgáltatásokat, az alapszükségleteket kielégítését célzó adományozás szervezést, adomány gyűjtést, és osztást.

3. Együtműködések a pandémia idején

Megvizsgáltuk azt is, hogy intézményi szinten minként alakultak az együtműködések a COVID-19 első hullámában. Azt tapasztaltuk, hogy legaktívabb kapcsolatot az iskolákkal, óvodákkal és a családsegítő központokkal/szolgálatokkal, valamint az önkormányzatokkal tartottak a projektek (több mint 80%-uk aktív kapcsolatról számolt be). A kapcsolattartók aránya 60 százalék fölötti volt az egészségügyi intézményekkel, kisebbségi önkormányzatokkal és civil szervezetekkel is (5. ábra).

5. ábra

Folytattak-e aktív együttműködést az alábbi, helyi intézményekkel a járvány időszakában? („Igen” válaszok aránya, %, N=27-30)

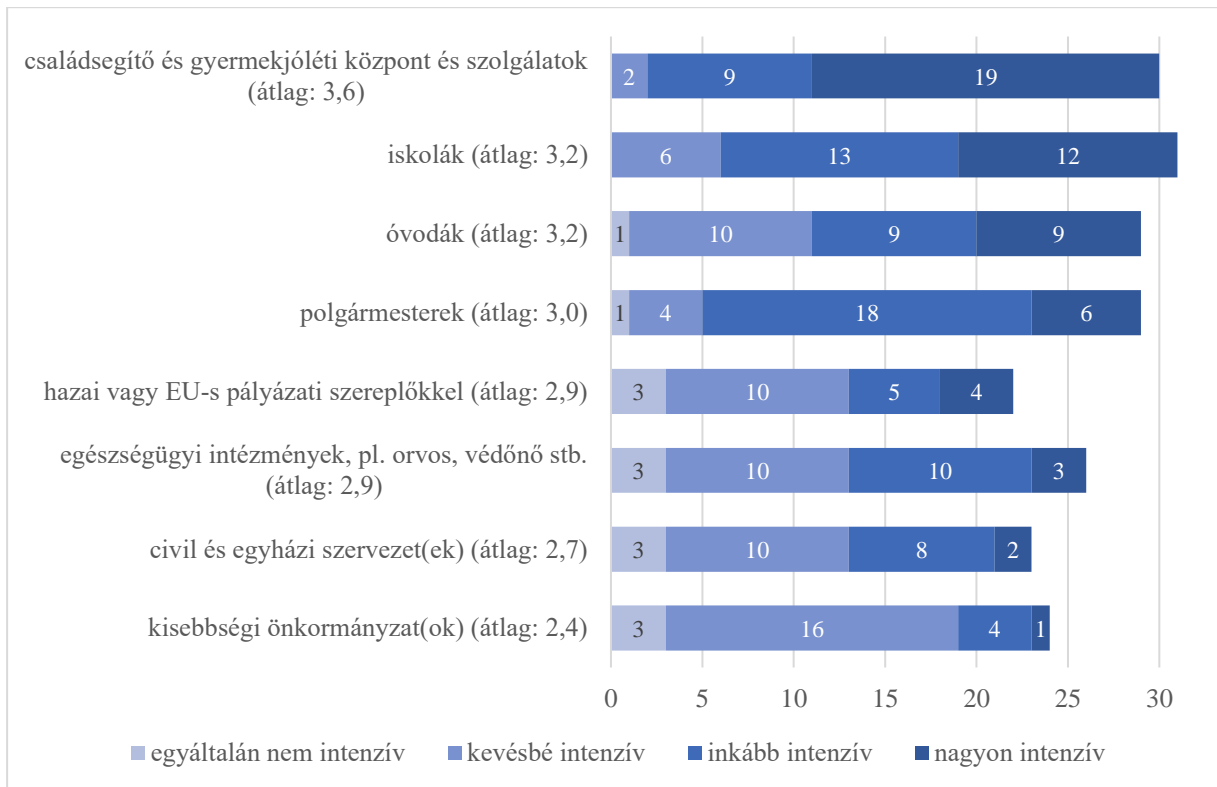

A kapcsolatok intenzitásának vizsgálata után kissé árnyaltabb lesz a kép, amit a 6. diagram szemléltet. A legintenzívebb kapcsolatot a családsegítő és gyermekjóléti szolgálatokkal tartották a járvány alatt a megkérdezettek, itt kiugróan magas volt a „nagyon intenzív” kapcsolatot ápolók aránya (19 járás). A polgármesterekkel és iskolákkal való kapcsolat intenzitásának átlagos mértéke is meghaladta a 3-as értéket (azaz az „inkább” intenzív kategóriát). Mindkét esetben 80% körüli volt azok aránya, akik az „inkább intenzív”, vagy a „nagyon intenzív” kapcsolatot jelölték meg.

Érdekes, hogy míg az óvodákkal a projektek több mint 87%-a aktív kapcsolatot tartott, addig a kapcsolat intenzitása terén a járások megosztottabbak voltak, mint az előző intézményekkel kapcsolatban. Összességében 18 szakmai vezető szerint „nagyon” (9 járás), vagy „inkább” (9 járás) erős a kapcsolat, míg 11-en azt válaszolták, hogy „kevésbé”, vagy „egyáltalán” nem az. A kevesebb erős kapcsolat oka valószínűleg ott keresendő, hogy – amint az előző kérdésekből is látszott – a járványidőszakban a legtöbb helyen a fókusz elsősorban az iskoláskorúakon volt. Míg az óvodáskorú gyerekek támogatása összesen 19 járásban valósult meg, addig az iskoláskorú célcsoport esetében 29 járásban zajlott valamilyen támogató jellegű tevékenység (3. ábra), és a kisebbekkel jellemzően kevésbé aktív formában tudtak foglalkozni a projekt munkatársak (inkább feladatok eljuttatása zajlott szemben pl. az aktív egyéni vagy csoportos foglalkozásokkal, nyomon követéssel).

6.ábra

Folytattak-e aktív együttműködést az alábbi, helyi intézményekkel a járvány időszakában? A kapcsolat intenzitása (N=27-31)

Az egészségügyi intézményekkel és szereplőkkel való kapcsolattartás az óvodákhoz hasonlóan megosztotta a válaszadókat. A járások egyharmada (10 járás) inkább intenzív, másik egyharmada (10 járás) kevésbé intenzív kapcsolatot tartott velük. A civil és egyházi szervezetekkel, a hazai és EU-s pályázati szereplőkkel és a kisebbségi önkormányzatokkal kapcsolatban a járások nagyobb része nem tartott intenzív kapcsolatot a járvány első hullámában.

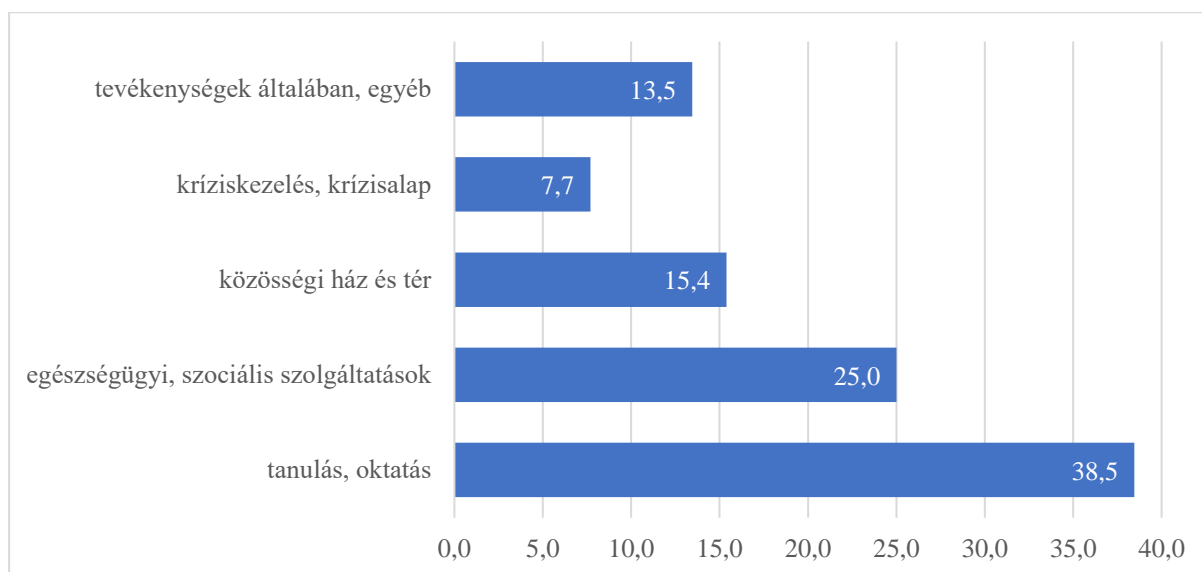
Összességében a projektek szakmai vezetőinek 45%-a úgy értékelte, hogy a kapcsolata erősebb lett bizonyos intézményekkel, mint azelőtt volt, és itt ismét az iskolák, valamint a családsegítő- és gyermekjóléti központ/szolgálatok intézményei emelkedtek ki az említések számát illetően (6-6 említés). A különböző kérdésekre adott válaszok tehát konzisztensek egymással.

4. A járványhelyzetre adott reakciók

A szakmai vezetők kifejtették véleményüket arról, hogy a Gyerekesély program mennyire reagált adekváтан a koronavírus helyzet általános kihívásaira és nehézségeire. A járások kedvezően ítélték meg a reakciók hatékonyságát. A tízes skálán a leggyakoribb érték a 8-as volt, a válaszok átlagértéke 7,7. A szakmai vezetők döntő többsége (27 járás, 87 %) legalább 7-es pontszámmal értékelte az első hullámra adott reakciót, 19 pedig legalább 8-asra.

7. ábra

Jó gyakorlatként nevesített tevékenységtípusok a koronavírus helyzetre adott reakciók közül (% , N=52 említés, 22 járás, nyitott kérdés)

A kérdezettek pozitív példákat, jó gyakorlatokat is kiemelhettek a koronavírus helyzetre adott reakciók közül. Jó gyakorlatként²⁶ 52 azonosítható tevékenység szerepelt a válaszok között. A jó gyakorlatok háttere és magyarázata változatos, a rugalmas, gyors, hatékony reagálás és a kreativitás emelkednek ki az indoklásokból. A fentebb ismertetett válaszokkal összehangban, a legtöbb jó gyakorlat a tanulássegítés, oktatástámogatás terén merült fel - 20 említés, az összes említés 38%-a sorolható ebbe a csoportba (7. ábra). Ezt követi az egészségügyi és szociális típusú szolgáltatások biztosításának elősegítése (13 említés, 25%). Ebben az esetben sem elhanyagolható a közösségi házak és terek szerepe, hiszen sok esetben ezek az intézmények adtak teret a jó gyakorlatként aposztrofált szolgáltatásoknak. (8 említés, 15%).

A járások csaknem fele (15 projekt) élt az Irányító Hatóság (IH) által felkínált lehetőséggel, és vásároltak különböző védőfelszerelést, fertőtlenítőszeret, maszkokat, hőmérőket a biztosított keret terhére. 12 járási program szakmai vezetője mondta azt, hogy nem éltek a lehetőséggel, közülük négyen azért, mert más forrásból finanszírozták a szükséges eszközöket, egy járás szakmai vezetője pedig még információt gyűjt. A fennmaradó négy járásról nincs információnk.

Arra a kérdésre, hogy van-e olyan dolog, amit másképp csinálnának egy hasonló pandémiás helyzetben közel 55% (17 járás) azt válaszolta, hogy nincs, 13 járás viszont változtatna. Nyitott kérdésben rákérdeztünk, hogy mi az, amiben változtatásra van szükség, összesen 15 említés érkezett. Összességében a legtöbben nagyobb szervezettséget és koordinációt szeretnének elérni hasonló esetben (5 válaszadó). A szabályok és higiéniai előírások betartását négy esetben,

²⁶ A kérdezettek nem kaptak instrukciókat arról, mi tekinthető jó gyakorlatnak. A jó gyakorlat fogalmát szubjektíven, előre megadott szempontrendszer nélkül értelmezheték. Jelen gyorsjelentésben nem vizsgáljuk, hogy az említett tevékenységek megfelelnek-e a jó gyakorlat szakmai kritériumainak.

a közösségi házak és terek folyamatos nyitvatartását három esetben nevezték meg a szakmai vezetők.

A 2. táblázatban összegeztük, hogy milyen típusú segítséget várnának a válaszadók egy hasonló, pandémiás helyzetben. Összesen 25 járásból 36 válasz érkezett, a legtöbben (8 járás) konkrétabb előírásokat, egyértelmű naprakész és gyors iránymutatást várnak – elsősorban – az Irányító Hatóságtól. Összességében az eszközök beszerzése és eljuttatása kapta a legtöbb említést (összesen 11), melyből a védőfelszerelések és tisztítószeres beszerzését hatan említették, az online tanuláshoz kapcsolódó informatikai és digitális eszközök beszerzésére öt említés érkezett. Egyéb adományok és felajánlások iránt is lenne igény, illetve projekttechnikai segítséget is említettek három esetben.

2. táblázat

Milyen segítséget, támogatást tartanának szükségesnek a járási program tevékenységeinek megvalósításához kapcsolódóan egy hasonló vírushelyzetben? (Említések száma, %, 25 járás, nyitott kérdés)

Segítség, támogatás kategóriák	N	%
Konkrétabb előírások, egyértelmű, naprakész és gyors iránymutatás az IH-tól	8	22,2
Védőfelszerelés, tisztítószeres központi beszerzése	6	16,7
Eszközök biztosítása (elsősorban az online tanuláshoz szükséges informatikai eszközök)	5	13,9
Felajánlások, adományok	4	11,1
Projekttechnikai segítség (egyszerűsített elszámolás, hosszabbítás, béremelés)	3	8,3
Szakmaközi együttműködés	2	5,6
Szakmai ajánlások, jó gyakorlatok	2	5,6
Étkeztetéshez plusz forrás	2	5,6
A munkatársak digitális kompetenciáinak fejlesztése	2	5,6
Összesen	36	100

V. fejezet: A járási projektek fenntarthatósága

Szerzők: Kiss Márta, Perpék Éva

A fenntarthatóság (azaz a fenntartásra alkalmas állapot) egy „építkezési” folyamat következményeként alakul ki, melynek során a projektek/projektelemelek intézményesülnek, végbemegy egy kapacitásépítési (munkaerő-, eszközellátottság stb.) folyamat, és beágyazódnak a helyi társadalomba. Az alábbiakban a fenntarthatóság folyamatának jelenlegi állapotát igyekszünk körül járni néhány célzott kérdéssel, melyek arra vonatkoztak, hogy a szakmai vezetők mely programelemeket látják jelenleg leginkább fenntartandónak és fenntarthatónak, valamint arra, hogy milyen mértékű és típusú helyi (közösségi) támogatást érzékelnek a vezetők a jelenlegi szakaszban. Végezetül arra kérdeztünk rá, hogy milyen konkrét lépések történtek eddig a későbbi fenntartás érdekében, valamint, hogy milyen jó gyakorlatok, javaslatok fogalmazódnak meg a kérdezettekben.

1. Fenntartandó tevékenységek, fenntartási esélyek

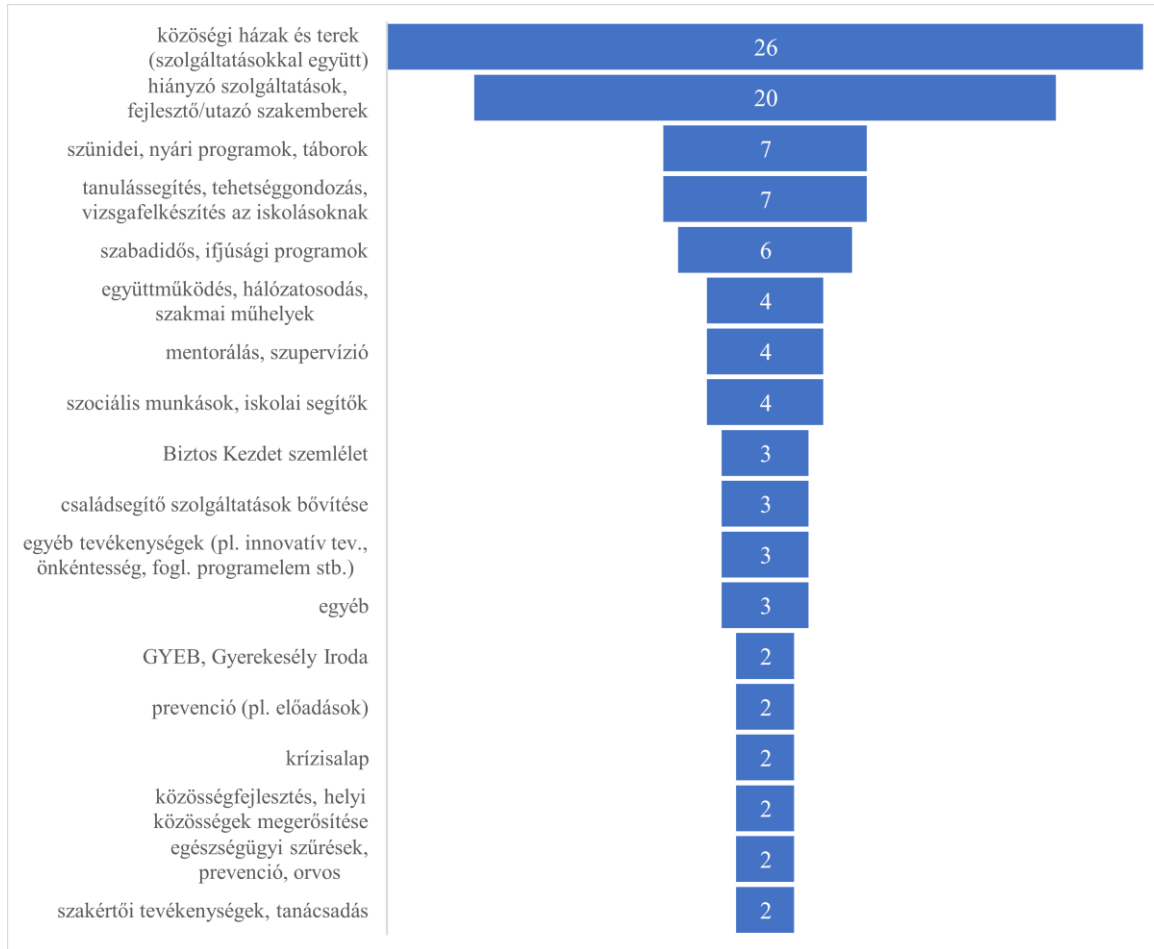
Az 1. ábráról leolvasható, hogy a legtöbben a közösségi házak és terek fenntartását tartják elsődlegesnek (26 említés). Néhányan megemlítették, hogy ezt szolgáltatásokkal együtt képzelik, mert a közösségi házak lényege vész el, ha egyszerűen csak nyitva tart a ház, de nem valósulnak meg a programok. Ezt a véleményt megerősíti, hogy a második helyen áll az említések között (20 említés) a hiányzó szolgáltatások/fejlesztő szakemberek biztosítása, mely programelemek gyakran a közösségi házakban valósulnak meg.

Az ifjúsági programok összességében szintén hangsúlyosan szerepeltek (13 említéssel): a szünetes programok (pl. táboroztatás) hét esetben, a folyamat-jellegű szabadidős és ifjúsági programok hat esetben kerültek említésre. A fenntartandó tevékenységek között hangsúlyosan megjelenik a tanulássegítés, tehetség gondozás programelem (7 említés). Az alacsonyabb említésszám annak is köszönhető valószínűleg, hogy van, aki a „hiányzó szolgáltatások/utazó szakemberek” címszó alá sorolta a tanulássegítési programelemeket.

Az ábrán látszik, hogy a válaszok nagyon szórtak, azaz a válaszadók sokféle tevékenységet nevesítettek, melyeket nehéz lett volna összevont kategóriákba sorolni. Így jó néhány elem látható a grafikon alsó felében alacsonyabb említésszámmal (mint például együttműködési elemek, a mentorálás vagy a szociális munkások biztosítása 4-4 említéssel).

1. ábra

Mi az a három tevékenység, amit fenn kellene tartani a projekt befejezése után (N=102 említés, nyitott kérdés)

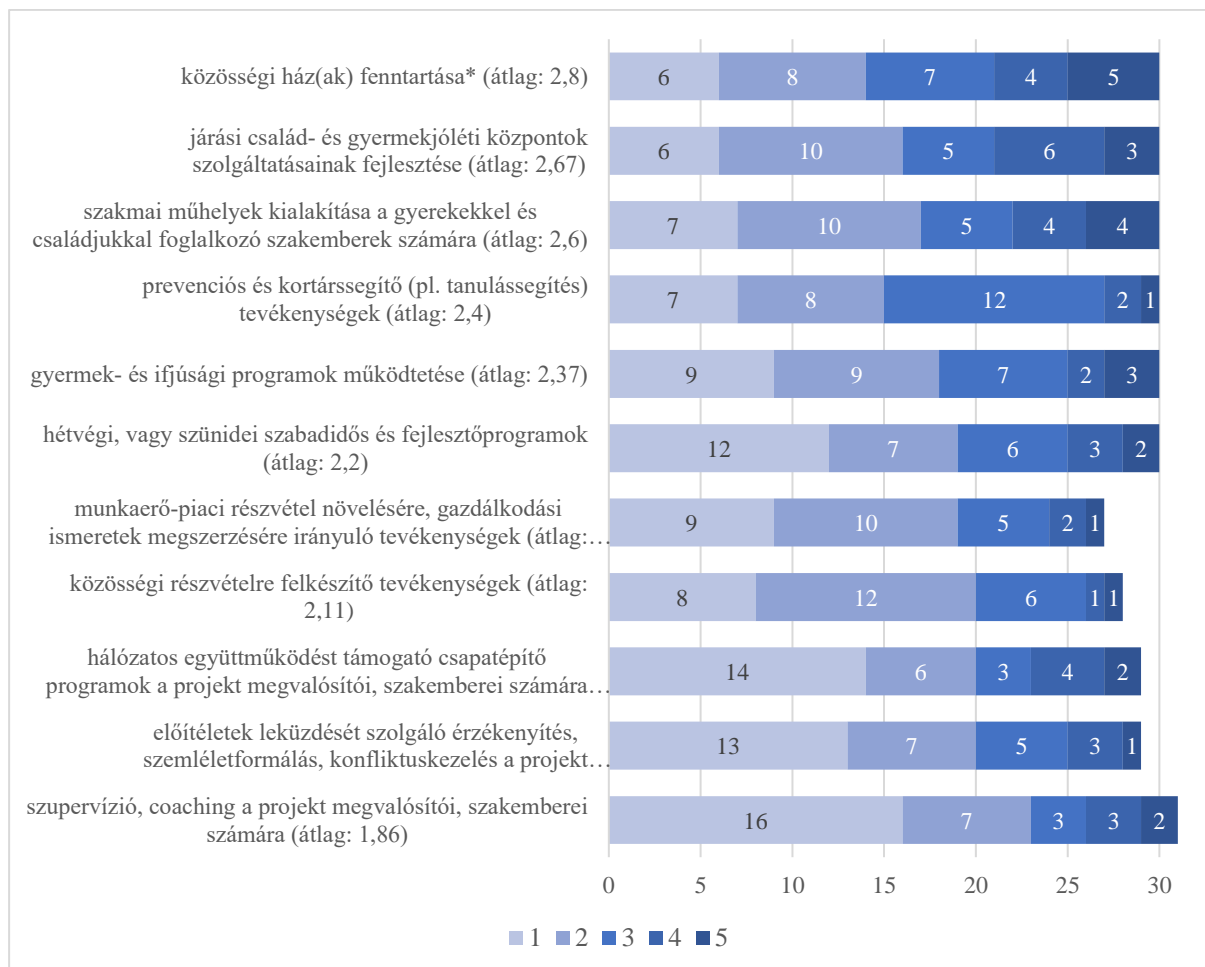
Megkérdeztük a szakmai vezetőket arról is, hogy miként látják a különböző programelemek fenntartási esélyeit (2. ábra). A megkérdezettek ötös skálán osztályozták a programelemeket, amelyek átlaga alapján elmondható, hogy általánosságban kicsi esélyt látnak a fenntartásra. 2,8-as volt a legmagasabb érték, amit a közösségi házak fenntartási esélyei kaptak. Ezt követte a család- és gyermekjóléti központok szolgáltatásainak fejlesztése, ami 2,67-es átlaggal szerepelt (mindkét esetben nagyjából fele-fele arányban oszlottak meg azok, akik szerint inkább fenntartható, mint akik szerint inkább nem az).

A többihez képest mégis jobb értékelést kaptak az említett programelemek, amit különböző okok magyarázhatnak. A közösségi házak esetében, ahogy erre később is rámutatunk, nagy a várakozás az állami fenntartás – a Biztos Kezdet Gyerekházakhoz hasonló – megvalósulása iránt. A család- és gyermekjóléti központok szolgáltatásainak fejlesztése pedig egy már létező állami intézmény tevékenységeinek kiterjesztését jelenti, ami értelemszerűen magasabb eséllyel maradhat fenn a pályázati forrás megszűnése után is, mint egy újonnan meghonosított tevékenység új szervezeti keretek között.²⁷

²⁷ A fenntartási esélyeket növeli továbbá az is, hogy a család- és gyermekjóléti központok számára, illetve szolgáltatásaik kiegészítésére több hasonló jellegű pályázat fut.

2. ábra

Véleménye szerint jelenleg mekkora az esélye az egyes tevékenységcsoportok helyi vagy más forrásból történő fenntartására a projekt befejezését követően? (Említések száma; 1-5-ig terjedő skála, ahol 1 azt jelenti, hogy „egyáltalán nem”, az 5-ös, hogy „teljes mértékben” esélyes a fenntartás; N=31)

Ahogy az a fenti ábráról leolvasható, a szakmai műhelyek és a prevenációs, kortárssegítő (pl. tanulássegítő) programelemek átlagos értékelése a skála közepén, 2,4-2,6 érték között mozog. Bár a munkaerő-piaci programok esetében több alternatív finanszírozási forrás/pályázat is létezik, ezeknek mégis alacsony (2,11-es átlagú) fenntartási esélyt tulajdonítottak a válaszadók (70%-uk 1-es vagy 2-es osztályzatot adott, igaz, hogy ennél a kérdésnél volt a legmagasabb azok aránya is, akik nem tudtak válaszolni a kérdésre).

Érdekes továbbá, hogy a hálózatos együttműködést támogató, valamint a közösségi részvételre irányuló tevékenységek – annak ellenére, hogy a kevésbé költségesek közé tartoznak – szintén alacsony (2,1-es) átlagot kaptak. A legalacsonyabb fenntartási esélyt a szakemberek szupervíziója, és az előítéletek leküzdésére irányuló programelemeknek tulajdonították a szakmai vezetők, amelyek a kettes átlagot is alig érték el.

2. A programok támogatottsága és a támogatás formái

A fenntarthatóság folyamatának jelenlegi állapotát mutatja – többek között – a különböző helyi társadalmi csoportok irányából megnyilvánuló materiális és immateriális támogatások mértéke, illetve a segítség intenzitásának megélése, érzékelése is. A kérdezés során a helyi szereplők közül az önkormányzatok, a civil szervezetek, az önkéntesek, a vállalkozások, és egyéb helyi lakosok támogatásait vettük számba. A korábbi fenntartási tapasztalatok alapján²⁸ nem meglepő, hogy az önkormányzatok különböző típusú támogatásai szerepeltek a legmagasabb átlagokkal (3. ábra).

A válaszok alapján a legelterjedtebb segítségforma jelenleg, hogy az önkormányzatok helyiséget biztosítanak a programok, programelemek számára, itt kiugróan magas volt a „nagyon jellemző” válaszok aránya (18 járás). Az önkormányzati rezsitámogatás is „inkább jellemző”, hármas érték körüli átlagot (2,9) kapott. (Ebben az esetben egyforma említésszámmal szerepelt az „inkább” és a „nagyon” jellemző minősítés, 9-9 járás.)

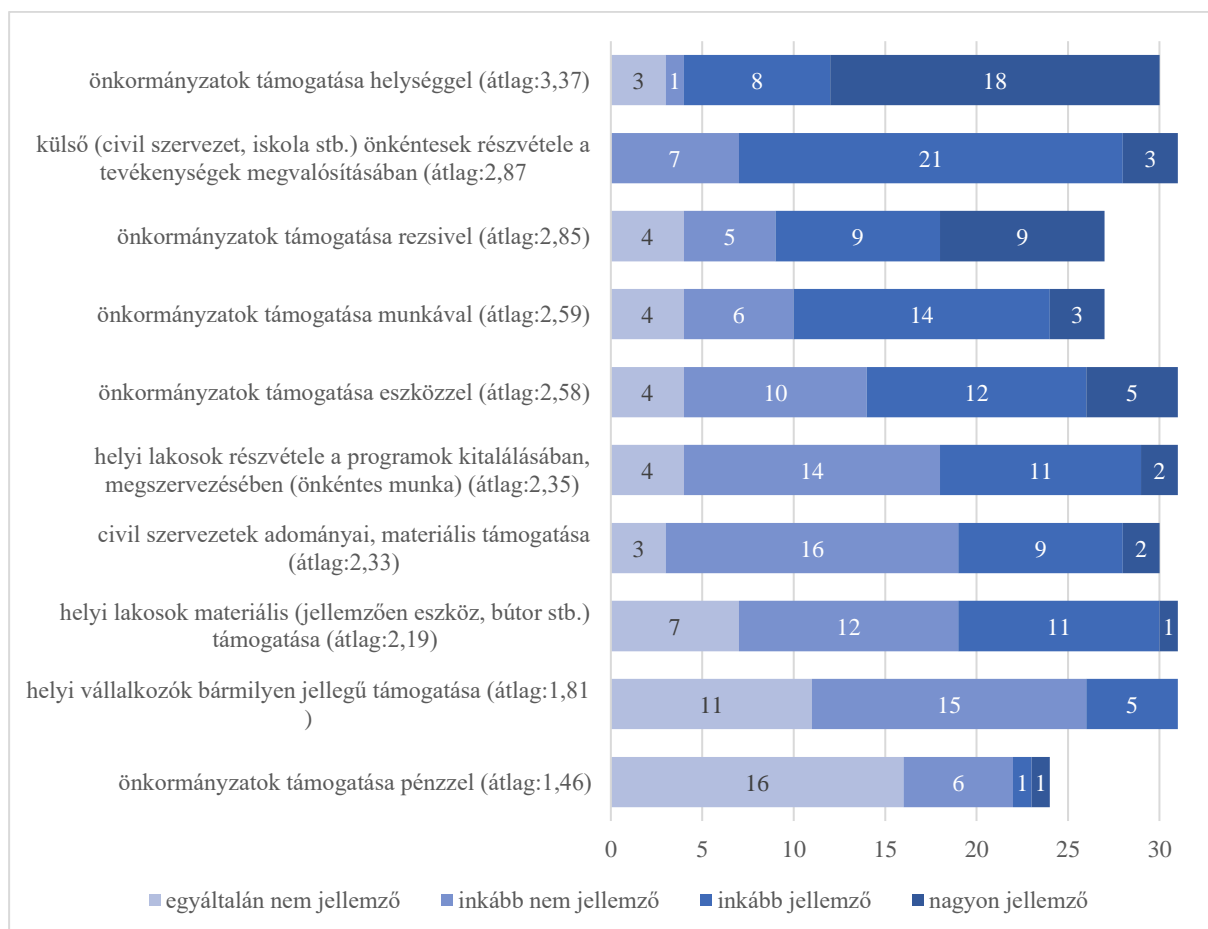
A külső önkéntesek, civil szereplők részvétele a programok megvalósításában szintén viszonylag magas átlaggal szerepelt, itt az „inkább jellemző” kategóriát választotta a járások csaknem 70%-a (21 járás). (Az önkéntesség jellemzőire a későbbiek során még részletesebben kitérünk.) Az önkormányzatok munka- és eszköztámogatását is a többség az „inkább” vagy „nagyon” jellemző támogatási formaként értékelte (17-18 járás).

Ugyanakkor a helyi lakosok részvétele a programok kitalálásában és szervezésében, illetve materiális támogatásaik kevésbé jellemzők a megkérdezettek szerint. Legkevésbé elterjedt a vállalkozók által nyújtott bármilyen jellegű segítség, illetve az önkormányzatok pénzügyi támogatása a jelenlegi időszakban. Összességében elmondható, hogy a szakmai vezetők szerint a munka- és eszköztámogatások elterjedtebbek, míg a materiális segítségnyújtás nem jellemző.

²⁸ Lásd Kiss-Husz 2016, Kiss 2018

3. ábra

Milyen mértékben jellemzik az alábbi támogatások jelenleg a járási programot? (N=24-31)

Az önkéntes segítségnyújtás mértéke mutatja egyrészt a programelemek beágyazottságát (adott esetben kapcsolatok kiterjedtségét és erősségét) és előrejelzője a fenntarthatóságnak is. Az alábbiakban röviden kitérünk arra²⁹, hogy a szakmai vezetők véleménye szerint a különböző helyi csoportok milyen mértékben járulnak hozzá önkéntes munkával a programok megvalósításához. Összességében elmondható, hogy a megkérdezettek közepesre értékelték az önkéntesek bevonásának nehézségeit a Gyerekesély programokba.

Az alábbiakban megvizsgáljuk, hogy a különböző helyi/érdek csoportok milyen mértékben vesznek részt önkéntesként a Gyerekesély programokban a szakmai vezetők értékelése alapján. (Az önkéntes részvételre vonatkozó részletes adatokat a III. fejezet 3. ábrája mutatja be különböző csoportokra vonatkozóan.) Eredményeink szerint általában, a legnagyobb arányban alkalmasszerű önkéntes munkával segítik a helyi csoportok a programokat. Ebben a tekintetben a civil szervezetek, a helyi lakosok, a helyi egészségügyi ellátórendszer munkatársai, és a középfokú oktatásban tanulók³⁰ részvételét értékelték a legmagasabbra a

²⁹ Részletesebben lásd Perpék-Kiss 2021.

³⁰ A középiskolások viszonylag magasabb önkéntes részvétele az IKSZ, azaz az Iskolai Közösségi Szolgálat intézményének köszönhető. 2013 óta Magyarországon a középiskolásoknak az érettségi bizonyítvány kiállításáig 50 óra iskolai közösségi szolgálatot kell teljesíteniük a 9–11. évfolyam három tanéve során, tanórán kívüli tevékenységként egy *EMMI rendelet értelmében*.

megkérdezettek, valamint az önkormányzati dolgozók és a nyugdíjasok is az aktívabbak közé tartoznak.

Azonban, ha azt vizsgáljuk, hogy kik segítik rendszeres önkéntes munkával a programokat, akkor változik a sorrend és a támogatás mértékének megítélése is. Egyrészt jóval alacsonyabb mértékben érzékelik a rendszeres támogatást a megkérdezettek, másrészt az előbbieken felsoroltaktól eltérő csoportokra lesz jellemző ez a forma. A rendszeresen önkénteskedők legnagyobb arányban a helyi szociális, család- és gyermekjóléti intézmények dolgozói, majd őket követik a sorban az iskolai és óvodai dolgozók, valamint a helyi lakosok.

A programokhoz való viszonyulás általános megítélése is hasonló eredményeket mutat: ugyanazok a csoportok emelkednek ki itt is, mint a fentiekben tárgyalt önkéntesség és az egyéb jellegű támogatások tekintetében. Ötös skálán a legmagasabbra a helyben tevékenykedő szociális, család- és gyermekjóléti szervezetek, intézmények munkatársai (4,84); az oktatási intézmények vezetői, pedagógusai (4,71), valamint a polgármesterek (4,35) viszonyát értékelték a megkérdezett vezetők. A helyi lakosok programhoz való viszonyulását azonban ez esetben is valamivel alacsonyabb átlag jellemzi (4,21).

Ezek az eredmények a programok/elemek – materiális és immateriális (pl. munka) jellegű – támogatottsága tekintetében konzisztensen azon intézmények és szereplők erős jelenlétét és támogatását mutatják, akik munkájuk által érintettek – és érdekeltek – a programok megvalósításában (elsősorban a szociális- és oktatási terület képviselői, és a településvezetés). Ez a fenntarthatóság szempontjából mindenképpen pozitív előrejelző. Ugyanakkor a lakosok - akiknek szólnak a programok és szolgáltatások – viszonyát ambivalens módon értékelik a szakmai vezetők. Önkéntesként való részvételük alkalomszerű, a programok kitalálása és megszervezése nem jellemzi őket. Ez pedig a programok/elemek beágyazottságának eltérő mértékére utal (bár önmagában nem nyújt elegendő információt róla), ami szintén a fenntarthatóság egyik előrejelzője.³¹

A programelemek beágyazottságával összefügg a célcsoport bevonásának sikeressége is. Ebben a tekintetben – a szakmai vezetők megítélése szerint – a legsikeresebbek a gyermek- és ifjúsági programok, a hétvégi, vagy szünidőben megvalósuló szabadidős és fejlesztőprogramok, és a közösségi házak kialakítására irányuló programelemek (a bevonás sikerességét a II. fejezetben részletesen is kifejtettük). Ugyanezen programelemek a fenntartandó tevékenységek/szolgáltatások listáján is előkelő helyen szerepeltek (lásd 1. ábra), amely alapján összefüggés feltételezhető a bevonás sikeressége és fenntartani kívánt programelemek között (ez az összefüggés azonban további vizsgálatot igényel).

³¹ A fenntarthatóság alapja többek között, hogy a közösség elfogadja az adott szolgáltatásokat, programelemeket, és igényt formáljon rájuk. Ez pedig a helyi problémákra és igényekre válaszoló adaptív szolgáltatásokkal/programokkal érhető el, amelyek fő vezérelve a program alapvető társadalmi célja, missziója. (Kiss 2018)

3. Konkrét lépések a fenntarthatóság irányába

A konkrét, későbbi fenntartásra irányuló lépések³² tekintetében igen szerény eredményekről számolhatunk be a jelenlegi projektszakaszban. Összesen 11 említés érkezett, hat járásból. (Két járás három programelemmel, egy járás két programelemmel, három járás egy programelemmel kapcsolatban tett konkrét lépéseket). Ezek közül két említés közösségi ház/tér fenntartására irányul, két programelem oktatási tevékenységgel függ össze (tanoda-jellegű szolgáltatás, óvodai, iskolai mentor), továbbá egy-egy esetben szakmai műhelyek és workshopok továbbvitelével, illetve prevenciók programelemekkel kapcsolatban történtek lépések. Konkrét megegyezés legtöbb esetben (4 említés) a családsegítő és gyermekjóléti központokkal, két esetben az önkormányzatokkal, egy esetben az óvodával történt, emellett néhány egyéb (pl. pályázati források, egészségfejlesztési iroda (EFI)) említés is érkezett.

A megkérdezett szakmai vezetők összesen 23 fenntartási javaslatot, jó gyakorlatot említettek meg, ezek között több esetben inkább vágyak, mint gyakorlatok szerepeltek, ilyen például a vállalati felelősségvállalás, vagy az állami normatíva. Az önkormányzatok részvétele ennél a kérdésnél is erőteljesen megmutatkozik (5 esetben került elő), illetve a hazai/állami finanszírozás lehetősége fogalmazódott meg négy esetben. Öten válaszolták, hogy nem gondolkodtak a kérdésen, illetve 8 járásból nem érkezett válasz. Összességében elmondható, hogy a járások egyharmada nem tett erőfeszítéseket eddig a program fenntartásáért, vagy nem tudja, az hogyan valósítható meg.

4. Összegzés

A megkérdezett szakmai vezetők közül legtöbben a közösségi házak és terek fenntartását tartják elsődlegesnek. Ezt követik a hiányzó szolgáltatások/fejlesztő szakemberek biztosítása, és az ifjúsági – szünidős, valamint folyamat-jellegű – programok. A megkérdezettek általánosságban kicsi esélyt látnak a programelemek fenntartására jelenleg. Ötös skálán 2,8-as volt a legmagasabb érték, amit a közösségi házak fenntartási esélyei kaptak, ezt követte a család- és gyermekjóléti központok szolgáltatásainak fejlesztése.

A programok támogatottsága a fenntarthatósági folyamat állapotjelzője is egyben (más mutatókkal együtt). A kérdezés során ezért megvizsgáltuk a helyi érintett/érdekelte csoportok programok iránt megnyilvánuló materiális és nem materiális jellegű támogatásait. A szakmai vezetők megítélése alapján elmondható, hogy a legelterjedtebb segítségnyújtási forma jelenleg az önkormányzatok helyiség-, illetve rezsitámogatása. Ezt követi a külső önkéntesek, civil szereplők részvétele a programok megvalósításában. Ugyanakkor a helyi lakosok aktivitása a programok kitalálásában és szervezésében, illetve materiális támogatásaik kevésbé jellemzők.

³² A fenntarthatóság befolyásoló tényezői közé tartozik a fenntartó, a projekt- és szakmai vezetők, valamint a helyi munkatársak elkötelezettsége, valamint a hosszú távú stratégiai szemlélet. Ennek része a különböző „alapk” (tőkeképzés, kapcsolatok, stb.) létrehozása is, valamint a fenntarthatósági stratégia elkészítése. (Kiss 2018).

Az önkéntes munka tekintetében az látszik, hogy mind a lakosokat, mind a civil szervezeteket inkább az alkalmoszerű részvétel jellemzi, míg a rendszeres segítségnyújtás tekintetében a helyi szociális, család- és gyermekjóléti intézmények dolgozói emelkednek ki, őket követik a sorban az iskolai- és óvodai dolgozók. Ugyanezen csoportok (a polgármesterekkel kiegészítve) programhoz való viszonyulását értékelték a legmagasabbra a megkérdezettek, ami a fenntartás időszakára vonatkozóan azt mutatja, hogy leginkább e szereplőkre lehet támaszkodni majd. Ugyanakkor a fenntarthatóság szempontjából kardinális jelentőségű helyi lakosok (akik a programok célcsoportját jelentik) programelemek iránti viszonyulását változóan ítélték meg a szakmai vezetők a jelenlegi fázisban.

A célcsoport bevonásának sikeressége összefügg a programelemek beágyazottságával, ami szintén fontos előrejelzője a fenntarthatóságnak. A program jelenlegi szakaszában a megkérdezettek a legsikeresebbnek a gyermek- és ifjúsági programokat, illetve a hétvégi, vagy szünidőben megvalósuló szabadidős és fejlesztőprogramokat, és a közösségi házak kialakítására irányuló programelemeket tartották. Ugyanezen programelemek a fenntartandó tevékenységek/szolgáltatások kérdésnél is magas említésszámmal szerepeltek, ami alapján összefüggés feltételezhető a bevonás sikeressége és fenntartani kívánt programelemek között.

Felhasznált irodalom

Kiss Márta - Husz Ildikó (2016): A kistérségi programok fenntarthatósága. In: Husz Ildikó (szerk.): Gyerekesélyek a végeken II.: Kistérségi gyerekesély programok 2010–2015: tapasztalatok és eredmények. Budapest: MTA TK Gyerekesély-kutató Csoport, 91-96.

Kiss Márta (2018): A fenntarthatóság dilemmái a hátrányos helyzetű térségekben. *Magyar Tudomány*, 179 (3):331-341.

Perpék Éva - Kiss Márta (2021): Szakmai együttműködések és önkéntesség az integrált térségi gyermekprogramokban. *Önkéntes Szemle* 1(1): 83-98.

VI. fejezet: Kitekintés: a szakmai vezetők válaszain túl

A korábbi fejezetekben bemutatott eredményeket kiegészítve szeretnénk néhány témára külön felhívni a figyelmet, amelyek részben vagy közvetetten kapcsolódnak a szakmai vezetők által kitöltött kérdőíves adatgyűjtés fontosabb eredményeihez.

A fenntarthatóság aktuális kérdései

A fenntarthatóságot (azaz a fenntartásra alkalmas állapotot) egy hosszas folyamat eredményeként, tudatos építkezéssel lehet legeredményesebben elérni. A fenntartási időszakra való felkészülés ideális esetben már a program tervezésekor megkezdődik, ugyanakkor a felmérés tanúsága szerint a Gyerekesély programok fenntartása érdekében konkrét lépés nagyon kevés (összesen hat járás) esetben történt. Ez azt mutatja, hogy a járások kevésbé tudatosan állnak a fenntarthatóság kérdéséhez még így, a program második felében is.

Néhány célzott kérdéssel felmértük, hogy állnak a járási programok a felkészülési folyamatban. A programok támogatottságát több szempontból is megvizsgálva úgy látjuk, hogy a leginkább érdekelt és érintett szakmai csoportok, azaz a család- és gyermekjóléti intézmények és az iskolai- és óvodai dolgozók, valamint a polgármesterek emelkednek ki ebben a tekintetben, ők azok, akikre nagy valószínűséggel a fenntartási időszakban is lehet alapozni. Ugyanakkor a lakosság részvételét a programok kitalálásában és megszervezésében, vagy a rendszeres önkéntesség terén ingadozónak, eltérő intenzitásúnak érzékelik a szakmai vezetők, a programhoz való viszonyulásuk sem kapott túl magas értékelést. Ez arra utal, hogy a programelemek beágyazottságát a helyi közösségekben érdemes erősíteni a fennmaradó időszakban, hiszen a célcsoport igényei és szükségletei azok, amik a Gyerekesély programok létjogosultságát indokolják.

A szakmai vezetők értékelése szerint a leginkább fenntartandó és fenntartható elemek a közösségi házak, a bevonás tekintetében pedig a közösségi házak mellett a legsikeresebbnek a gyermek- és ifjúsági programokat, illetve a hétvégi, vagy szünidőben megvalósuló szabadidős és fejlesztőprogramokat tartották. Ezek tekintetében tehát nagyobb esély mutatkozik jelen állás szerint a – szakmailag is – sikeres fenntartásra.

Szülők megszólításával kapcsolatos kérdések

A szakmai vezetők számára összeállított kérdőív célcsoportokra vonatkozó eredményei alapján látható, hogy a megvalósítást és a szakmai sikerességet befolyásolhatja a nehezen elérhető, és nehezen megszólítható személyek elérése a járásokban. A legnehezebben megszólítható csoportot a szülők alkotják, melyet mind a kérdőíves vizsgálat eredményei, mind a terepen dolgozók visszajelzései megerősítenek.

A kérdőívben a szakmai vezetők kis arányban számolnak be kizárólag és célzottan a szülőkhöz köthető projekt célokról, vagy a kizárólag hozzájuk kapcsolódó elért eredményekről. A

gyermek (ritkábban intézmények és szakemberek) külön kiemelése mellett a szülők/felnőttek nagyon kevés esetben jelennek meg a helyi projektek kiemelt célcsoportjaként, pedig az integrált térségi programok közvetlen célcsoportjába ők is beletartoznak, célzott támogatásuk elengedhetetlen a társadalmi felzárkózás, és a gyermekek felzárkóztatásának elősegítése érdekében. Természetesen az általánosított célok és eredmények sokszor róluk (is) szólnak, így például a „rászorulókat támogatása”, „felzárkóztatás” és a „szegregátumban élők segítése” mind-mind magukba foglalják azokat a komplex terveket és tevékenységeket, amelyek a gyermekek mellett a családokat, szülőket és felnőtteket egyaránt hivatottak elérni.

Összességében elmondható, hogy a felnőttek és szülők kevésbé vannak a járási projektek fókuszában, megszólításuk sok esetben nehézséget okoz a járási szakemberek számára. Az ő támogatásuk, célzott megszólításuk és bevonásuk elengedhetetlen lenne a hatékony és sikeres projektmegvalósításhoz, így a járási projekteknek és a járási szakembereknek egyaránt törekedni szükséges a megszólítás és bevonás megfelelő eszközeinek megismerésére és azok hatékony alkalmazására.

Jó gyakorlatok értelmezésének kérdése

A kérdőívben lehetőség volt arra, hogy a válaszadók pozitív példákat, jó gyakorlatokat nevezzenek meg a koronavírus helyzetre adott reakcióik közül. A szakmai vezetők a jó gyakorlat fogalmát szubjektíven, előre megadott szempontrendszer nélkül értelmezheték. Jelen gyorsjelentésben nem vizsgáltuk tételesen, hogy az említett tevékenységek megfelelnek-e a jó gyakorlat szakmai kritériumainak. Úgy tűnik, hogy a megkérdezettek által említett szolgáltatások inkább pozitív példának, eredményes tevékenységeknek tekinthetők. További vizsgálatok szükségesek annak megállapítására, hogy a tevékenységek mennyiben állják ki az ún. jó gyakorlat-próbát. Ennek teszteléséhez kiváló támpont lehet az a kritériumrendszer, ami alkalmas a jó gyakorlatok azonosítására a társadalmi felzárkózás terén (Molnár - Husz é.n.). A komplex jó gyakorlat-szempontrendszer több mint egy tucat jellemzőt tartalmaz, közülük a legfontosabbak a célorientáltság, igényközpontúság, hatékonyság, a célcsoport (vagy annak egy része) általi elfogadottság, a társadalmi elfogadás elősegítése mint cél.

Ugyanakkor fontosnak tartjuk a pozitív példák és a ténylegesen eredményesen működő programelemek bemutatási/megismerési lehetőségét a járások között, valamint azok disszeminálását szélesebb szakmai körben, szakemberek és döntéshozók felé egyaránt.

Felhasznált irodalom

Molnár György – Husz Ildikó: Jó gyakorlatok a társadalmi felzárkózás terén (kézirat)